

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
Καθηγητού

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
Και τῆς ἀντιστοίχου τάξεως τῶν λοιπῶν σχολείων
τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
1921

*569
-ΙΑΝ. 1923
Τιμὴ 2,90
Ἄξια βιβλιοθήκην δρακ. 0,50
Ἐπιταγή μετὰ βιβλίου καὶ φέρου δρ. 3,95
βιβλίου καὶ 10% φέρου δρ. 0,85*

ΣΟΦΟΔΟΘΕΟ

ΣΙΣΗΧΗΤΑ ΠΡΟΚΑΤΕΣΤΑ



ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
Καθηγητού

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Και τῆς ἀντιστοιχοῦ τάξεως τῶν λοιπῶν σχολείων
τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ--ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΪΟΥ

1921

569
31 - ΙΑΝ. 1923

*Διοτ. μ. ἐγκρίσει τοῦ Υπουργείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.
Τίμη πωλητικὴ τοῦ βιβλίου ἑκατὸν καὶ πέντε δρακ. ἢ 100.
Ἔτι μὲν βιβλίου ἑκατὸν καὶ πέντε δρακ. ἢ 100.
Ἐπιπροσθήσει δὲ ἀποκολλητὸν ἑκατὸν καὶ πέντε δρακ. ἢ 100.*

Ἀριθ. { Πρωτ. 38839
 { Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1920.



ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ

τὸν κ. Γ. Σουμελίδη

συγγραφέα διδασκτικῶν βιβλίων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 31 τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 1 τοῦ ἰσταμένου δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 50 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ἐν χειρογράφῳ ὑμέτερον βιβλίον *Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις* διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαίδευσέως ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ

ὁ τμηματάρχης

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Π. Ζαγανάρης



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως.

Κορδόρογος

Χριστιανική Κατήχσις εἶναι μάθημα, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς πίστεως. Διδάσκει δηλαδὴ τὸ μὲν τὰ δόγματα, ἤτοι τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, τὸ δὲ τὴν Χριστιανικὴν ἠθικὴν, ἤτοι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πράττωμεν ὡς μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

2. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν θρησκευτικόν.

Ζῶντες οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς αἰσθανόμεθα, ὅτι ὑπάρχει ἄνωτέρα τις δύναμις, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον, δηλαδὴ ὁ Θεός.

Αἰσθανόμεθα, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν συντήρησίν μας, προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι ἀπὸ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ μας, ὅτι χωρὶς αὐτὸν δὲν δύναμεθα νὰ κατορθώσωμεν τίποτε, ὅπως λέγει καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός: «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» (1).

(1) Ἰωάν. 15. 5.

Δι' ὅλα αὐτὰ πιστεύομεν εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, θαυμάζομεν τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν του, καὶ μὲ προσευχὰς ἐπικαλούμεθα τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προστασίαν του.

Ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα πρὸς τὸν Θεὸν ἀποτελοῦν τὴν θρησκείαν. Τὰ δὲ διάφορα ἔξωτερικὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ἢ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις καὶ εὐσέβεια (ἀνέγερσις ναῶν, θυσίαι, προσευχαί, τελεταὶ κτλ.), ὀνομάζονται τύποι τῆς λατρείας.

Οἱ ἄνθρωποι καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς ἱστορίας, ὅπου-δήποτε καὶ ἂν ἔζων, εἶχον θρησκείαν τινά. Καὶ σήμερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρη τις πόλιν ἢ ἔθνος χωρὶς θρησκείαν. Αὐτὸ δεικνύει, ὅτι ἡ θρησκεία δὲν εἶναι ἐπινόημα ὀλίγων ἀνθρώπων, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ αἴσθημα, τὸ ὅποιον εἶναι ἔμφυτον εἰς τὴν καρδίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ὀνομάζομεν τὸν ἄνθρωπον ὄν θρησκευτικόν.

3. Αἰ σπουδαιότεραι θρησκείαι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ γνωστοὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ἐλάτρευον πολλοὺς θεοὺς. Καὶ σήμερον δὲ πολλοὶ λαοὶ τῆς ὑψηλίου ἔχουν θρησκείας διαφόρους ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Τὰς θρησκείας αὐτὰς γενικῶς διακρίνομεν εἰς μονοθεϊστικὰς καὶ πολυθεϊστικὰς.

Αἱ μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι διδάσκουν τὴν πίστιν εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεόν. Αἱ πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι διδάσκουν, ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ Θεοί, τῶν ὁποίων λατρεύουν τὰ εἰδωλα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὁπαδοὶ αὐτῶν λέγονται εἰδωλολάτραι.

Οὕτω οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δι' ἕκαστον φυσικὸν φαινόμενον ἐφαντάζοντο ἴδιον Θεόν. Ἐπίστευον δηλαδή, ὅτι τοῦ αἰθέρος, τῶν βροντῶν, τῶν ἀστραπῶν θεὸς ἦτο ὁ Ζεὺς, ὅτι τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου διηύθυνεν ὁ Ἀπόλλων, τῆς θαλάσσης ἐβασίλευεν ὁ Ποσειδῶν, αἱ Μοῦσαι ἐπροστάτενον τὰ γράμματα καὶ οὕτω καθέξῃς.

Ὅμοιως οἱ Πέρσαι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Χαλδαῖοι ἐθεοποιοῦν

τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ἄστρα, καὶ ἐν γένει τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέδιδον τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον διάφορα ζῶα (τὸν βούν, τὴν γαλῆν), τὰ ὁποῖα ὅμως οἱ σοφοὶ ἐθεώρουν ἀπλῶς ὡς σύμβολα τῶν Θεῶν.

Τὰς θρησκείας αὐτὰς ὀνομάζομεν φυσιολατρείαν, διότι οἱ πιστεύοντες αὐτὰς θεοποιοῦν διάφορα φυσικὰ φαινόμενα ἢ ἀντικείμενα καὶ λατρεύουν αὐτά.

Μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας σήμερον εἶναι πολὺ διαδεδομένοι δύο θρησκεῖαι, ὁ Βουδισμὸς καὶ ὁ Βραχμανισμὸς.

Ἄλλ' αἱ θρησκεῖαι αὗται πᾶσαι εἶναι ψευδεῖς. Τὴν ἀληθῆ θρησκείαν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι οἱ ἄνθρωποι διὰ τῶν ἰδίων μόνον δυνάμεων δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακαλύψουν τὰς περὶ Θεοῦ ἀληθείας. Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἐντολάς του. Εἰς τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν στηρίζεται ἡ θρησκεία τῶν Ἰουδαίων, ὁ Ἰουδαϊσμός. Κατόπιν δὲ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐτελειοποιήθη ὁ νόμος ἐκεῖνος καὶ ἐκηρύχθη εἰς τὸν κόσμον ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ τελεία θρησκεία, δηλαδὴ ὁ Χριστιανισμός.

Αἱ δύο αὗται θρησκεῖαι, ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ ὁ Χριστιανισμός, ὀνομάζονται ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκεῖαι.

Μετὰ τὰς δύο ταύτας ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα καὶ ὁ Μωαμεθαισμός. Τὸν Μωσμεθανισμὸν ἐκήρυξεν ἐν Ἀραβίᾳ ὁ Μωάμεθ, παραστήσας ἑαυτὸν ὡς προφήτην ἀπεσταλμένον παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωάμεθ παρέλαβεν εἰς τὴν θρησκείαν του πλείστας ἀληθείας ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ θρησκεία αὕτη μὲ διαφοροὺς αἱματηροὺς πολέμους καὶ μὲ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς κατακτήσεις τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Τούρκων ἐξηπλώθη εἰς πλείστας χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

329
33
366

+

6

— 6 —

4. Ὁ Χριστιανισμός.

Ὁρθοδοξία — Αἰρέσεις.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἄπεκάλυψε μὲν εἰς τὸν κόσμον ἐνανθρωπήσας ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διέδωκεν δὲ αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοί του.

Οἱ Χριστιανοὶ διακρίνονται εἰς Ὁρθοδόξους καὶ Αἰρετικούς.

Ὁρθόδοξοι λέγονται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν ἀμετάβλητον τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως τὴν ἐδίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἠρμήνευσαν αὐτὴν οἱ διάδοχοι τῶν ἀποστόλων, εὐσεβεῖς καὶ θεόπνευστοι ἄνδρες, οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν Ὁρθοδοξίαν ἀντιπροσωπεύουν οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρῶσοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρουμάνοι καὶ ἄλλοι.

Αἰρετικοὶ λέγονται οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἠρμήνευσαν κακῶς σημεῖα τινὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἀνέμειξαν εἰς αὐτὴν ξένας διδασκαλίας καὶ οὕτω ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν, δηλαδὴ περιέπεσαν εἰς πλάνας, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν αἰρέσεις.

Οὕτω οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Παπῶν τῆς Ρώμης ἐκαινοτόμησαν εἰς τινὰ κεφάλαια τῆς πίστεως, εἰσήγαγον νέας διδασκαλίας καὶ κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ λέγονται Παπισταὶ ἢ Καθολικοί.

Τινὲς τῶν Παπῶν παρεξέτράπησαν εἰς πλείστας καταχρήσεις ἐκμεταλλεόμενοι ποικιλοτρόπως τοὺς ἀμαθεῖς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχον μεγάλην ἐπιρροήν. Διὰ τοῦτο ἐξηγήθησαν κατ' αὐτῶν πολλοὶ Καθολικοὶ καὶ διεμαρτυρήθησαν μὲ ἀρχηγούς τὸν Δούθηρον, τὸν Καλβῖνον, τὸν Ζβίγκλιον. Ἡ διαμαρτυρία αὕτη ὑπεστηρίχθη κατόπιν καὶ διὰ στάσεων καὶ αἱματηρῶν πολέμων, ἕως οὔ μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης ἀπεσπά-

σθη ἀπὸ τὸν Καθολικισμὸν καὶ ἀπετέλεσε τὴν αἵρεσιν τῶν Διαμαρτυρομένων ἢ Προτεσταντῶν.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀντὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχικὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, ὅπως αὕτη διετηρεῖτο εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἠθέλησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ κανονίσουν τὰ τῆς λατρείας κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἑκάστος καὶ οὕτω περιέπεσαν εἰς νέας αἵρέσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ πολυάριθμοι εἶναι καὶ πολὺ διαφέρουν ἀλλήλων. ✓

§ Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Α'. Ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἡ πρώτη καὶ κυρία πηγή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλοῦμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως ἡμῶν, εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή, δευτέρα δὲ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Συγγραφεῖς τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἀληθείας κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ φωτιζόμενοι καὶ ἔμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφή λέγεται Θεόπνευστος· διαιρεῖται δὲ εἰς Παλαιὰν καὶ Νέαν (Καινὴν) Διαθήκην.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἔργον τοῦ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά βιβλία.

Τὰ Ἱστορικά βιβλία περιγράφουν τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, τὰ κατὰ τοὺς πατριάρχας Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ διαμονὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὸν θεῖον νόμον τὸν δοθέντα εἰς τὸν Μωσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ὅλην ἐν γένει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ μέχρι τῶν χρόνων σχεδὸν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐκ τῶν Διδακτικῶν βιβλίων τὰ κυριώτερα εἶναι οἱ Ψαλμοὶ (ὕμνοι δηλ. καὶ προσευχαί) τοῦ προφητάνακτος Δαυΐδ,

ἡ Σοφία (ἤτοι ἠθικὰ παραγγέλματα) Σολομῶντος καὶ ἡ τοῦ Σειράχ, τὸ ποίημα τοῦ Ἰώβ καὶ ἄλλα.

Προφητικὰ βιβλία. Δι' αὐτῶν θεόπνευστοι προφήται ἐξήλεγον τὰς παρεκτροπὰς τοῦ λαοῦ, ἐνίσχυνον καὶ ἐνεθάρρυνον αὐτοὺς εἰς τὰς συμφορὰς καὶ προέλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ στείλῃ τὸν Μεσσίαν ἢ Σωτῆρα διὰ νὰ σώσῃ αὐτοὺς καὶ ὀδηγήσῃ μετ' αὐτῶν ὅλα τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Τέσσαρες τῶν προφητῶν ὀνομαζοῦνται μεγάλοι, ὁ Ἑσαΐας, ὁ Ἱερεμίας, ὁ Ἰεζεκιὴλ καὶ ὁ Δανιὴλ.

Τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ 72 ἀνδρῶν (κοινῶς τῶν ἑβδομήκοντα) κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη περιέχει τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐξῆς βιβλία.

1. **Βιβλία ἱστορικά.** Τὰ τέσσαρα **Εὐαγγέλια** (τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μᾶρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν, τὸ κατὰ Ἰωάννην) περιγράφοντα τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Σωτῆρος. Αἱ **Πράξεις τῶν Ἀποστόλων**, ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, περιέχουν τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Παύλου.

2. **Βιβλία διδακτικά.** Τοιαῦτα εἶναι : 14 ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς διαφόρους Ἐκκλησίας ἢ μαθητὰς καὶ 7 καθολικαὶ Ἐπιστολαὶ (1 τοῦ Ἰακώβου, 2 τοῦ Πέτρου, 3 τοῦ Ἰωάννου καὶ 1 τοῦ Ἰούδα).

3. **Ἐν προφητικὸν βιβλίον**, ἡ Ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου προλέγουσα τὸν μέλλοντα θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄπαντα τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἢ ὅποια ἦτο διαδεδομένη τότε εἰς ὅλον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ὑπῆρξε τὸ κύριον ὄργανον πρὸς διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

B'. Ἡ ἱερὰ Παράδοσις.

Οἱ ἀπόστολοι διέδωσαν εἰς τὸν κόσμον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος κυρίως προφορικῶς. Τινὲς μόνον ἔξ αὐτῶν δοθείσης ἀφορμῆς ἔγραψαν, ὅπως εἶδομεν, τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς ἐπιστολάς. Οὕτω μέρος τῆς θείας καὶ ἀποστολικῆς διδασκαλίας διεσώθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ διατηρήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, διὰ τῆς παραδόσεως. Λοιπὸν τὰ ἱερὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα δὲν περιέχονται μὲν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, παρεδόθησαν ὅμως προφορικῶς εἰς τοὺς πρώτους πατέρας καὶ ἀπ' αὐτοὺς πάλιν προφορικῶς ἢ καὶ γραπτῶς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἀποτελοῦν τὴν ἱερὰν Παράδοσιν.

Ἡ ἱερὰ Παράδοσις ἀναφέρεται εἴτε εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν εἴτε εἰς τὸν Χριστιανικὸν βίον καὶ τὰ τῆς λατρείας. Ἡ Ἁγία Γραφή ἀπαιτεῖ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως. ¹ α

~~~~~~~~~  
<sup>1</sup> Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

B. Θεσο. 2, 15.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

### Η ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

#### **6. Πῶς ἔζων καὶ πῶς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί.**

Ὁ βίος τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος ὑπῆρξεν ἀγνός καὶ καθαρὸς ἀπὸ πᾶσαν κακίαν. Οἱ Χριστιανοὶ πάντες ἐλέγοντο ἀδελφοί. Συνήρχοντο συχνὰ εἰς κοινὰ συναθροίσεις, ἀνεγίνωσκον τὰς Ἁγίας Γραφάς, ἐδιδάσκοντο τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, προσηύχοντο. Ἴδια δέ, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἐτέλουν τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν μετελάμβανον πάντες οἱ παρευρισκόμενοι ἡγιασμένου ἄρτου καὶ οἴνου. Ἠκολούθουν κατόπιν τὰ χριστιανικὰ δεῖπνα, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο ἀ γ ά π α ι. Ἐζων πάντες ὡς μέλη μιᾶς οἰκογενείας. Οἱ πλούσιοι ἔφερον τὰ ὑπάρχοντά των καὶ τὰ παρῆδιον εἰς τοὺς Ἀποστόλους διὰ νὰ τὰ διαθέσουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν. Καὶ οἱ ἔθνηκοὶ τοὺς ἐθαύμαζον λέγοντες : « Ἴδέτε πῶς ἀγαποῦν ἀλλήλους, πῶς εἶναι ἔτοιμοι ὑπὲρ ἀλλήλων νὰ ἀποθάνουν ! ».

\* \*  
\*

Κατὰ ταῦτα ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἀπετέλει μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βίον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Ἡ Χριστιανικὴ πίστις ἤρχετο νὰ μεταβάλλῃ καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τελείως τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰς συνηθείας τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διὰ

τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Εἰδωλολάτραι ἔφεραν πολλὰ προσκόμματα εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐκήρυξαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν φοβεροὺς διωγμούς, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν αἰῶνας.

Κατὰ τοὺς διωγμοὺς αὐτοὺς ἐκαλοῦντο οἱ Χριστιανοὶ ν' ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των καὶ νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἴδωλα, μὴ ὑπακούοντες δὲ ὑπεβάλλοντο εἰς πλείστα βασανιστήρια. Ἄλλ' οἱ Χριστιανοὶ κροσῆρχοντο μὲ θάρρος, ὡμολόγουν τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἀγογγύστως ὑπέμενον τὰς βασάνους καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον. Οὗτοι ὠνομάσθησαν ὁ μ ο λ ο γ η τ α ἰ καὶ μ ἄ ρ τ υ ρ ε ς καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν τιμήσιν τὴν μνήμην αὐτῶν καὶ νὰ προβάλλῃ εἰς ἡμᾶς ὡς ὑπόδειγμα τὸν βίον των, ὥρισεν ἰδιαίτερας ἡμέρας τοῦ ἔτους, κατὰ τὰς ὁποίας μὲ διαφόρους ᾠδὰς ἐξυμνοῦνται αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς αἰῶνας τῶν διωγμῶν ἰδρύθη καὶ ὁ μ ο ν α χ ι κ ὸ ς β ῖ ο ς. Δηλαδή πολλοὶ Χριστιανοὶ διὰ τὴν προφυλάξουν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν διαφθορὰν τοῦ κόσμου, κατέλειπον τὰς πόλεις καὶ κατέφευγον εἰς τὰς ἐρημίας καὶ ἐκεῖ ἔξω ὄλωσ μόνοι (μ ο ν α χ ο ἰ) ἢ μαζὶ μὲ ἄλλους, σχηματίζοντες κ ο ι ν ὀ β ῖ α (μοναστήρια). Εἰς τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἐξησκοῦντο εἰς στερήσεις καὶ ἀνεπτύσσοντο ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς μελετῶντες τὰς Ἀγίας Γραφάς. Ἐνίοτε δὲ πλήρεις πίστεως καὶ ζήλου κατήρχοντο εἰς τὰς πόλεις διὰ τὴν διδάξουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διεκρίθησαν ὡς πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοι κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐδέχθησαν καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

\* \* \*

Οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοὶ ἔπαυσαν, ὅτε ἔγινε μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδραιώσας τὴν πίστιν ἐντὸς τοῦ κράτους καὶ συντελέσας καὶ εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῆς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς

Ἰσαπόστολος. Οὕτω οἱ Χριστιανοὶ ἀπέκτησαν ἐλευθερίαν δράσεως, ἣ δὲ Χριστιανικὴ πίστις ἐξηπλώθη μεταξύ ποικίλων λαῶν. Ἐκτοτε δὲ καθωρίσθησαν καὶ διευτυπώθησαν ἀκριβέστερον τὰ δόγματα τῆς πίστεως καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὰ διεργουμένησαν καὶ καθωρίσθησαν καὶ οἱ τύποι τῆς λατρείας, καὶ αἱ κοινὰ προσευχαὶ καὶ ὅλος ἐν γένει ὁ Χριστιανικὸς βίος, ὅπως παρεδόθη καὶ διατηρεῖται ἔτι ἀναλλοίωτος μέχρι σήμερον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ.

### Ζ. Ἡ προσευχή.

Προσευχὴ καλεῖται ἡ ἀνύψωσις τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνοῦμεν πνευματικῶς καὶ συνομιλοῦμεν οὕτως εἰπεῖν μὲ αὐτόν. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαία, διότι ἐπιτάσσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπιβάλλεται δὲ μὲ ἓνα τρόπον ἐπιτακτικὸν καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Συναισθανόμενος δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν καὶ προνοητὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου, αἰσθάνεται συγχρόνως ἐνδομύχως τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικοινωνῇ καὶ νὰ συνομιλῇ μὲ αὐτόν.

Εἶναι δὲ ἡ προσευχὴ κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς τριτὴ δ ο ξ ο λ ο γ ί α, ὅταν κατ' αὐτὴν δοξάζωμεν τὸν Θεὸν διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν· εὐχαριστία, ὅταν πλήρεις εὐγνωμοσύνης εὐχαριστῶμεν αὐτὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα δαψιλῶς καθ' ἑκάστην παρέχει· καὶ τελευταῖον π α ρ ά κ λ η σ ι ς, ὅταν παρακαλῶμεν αὐτὸν εἰς μὲν τὸν παρόντα κόσμον νὰ μᾶς προστατεύῃ, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν αἰώνιον ζωὴν νὰ χαρίσῃ ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας του.

Ἡ προσευχὴ, ὅταν γίνεται ἐν ἐπιγνώσει καὶ οὐχὶ μηχανικῶς, πληροῖ τὴν καρδίαν ἡμῶν γαλήνης καὶ ἀνεκφράστου πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως. Εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις τοῦ βίου, ὅταν μᾶς ἀπειλοῦν ποικίλα κακὰ καὶ αἱ συμφοραὶ βυθίζουσιν τὴν

καρδίαν μας εἰς θλίψιν καὶ πένθος, ἢ προσευχὴ παρέχει εἰς ἡμᾶς θάρρος καὶ παρηγορίαν ἐνισχύουσα τὴν ἐλπίδα μας εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα φωτίζει κατὰ τρόπον μυστηριώδη τὸν νοῦν μας, διὰ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἐκτιμῶμεν τὰ πράγματα τοῦ παρόντος κόσμου κατὰ τὴν πραγματικὴν τῶν ἀξίαν καὶ μῆτε εὐτυχοῦντες νὰ παρεκτρέπώμεθα, μῆτε δυστυχοῦντες νὰ ἀπελπιζώμεθα. Ἄλλὰ πρὸ πάντων ἡ προσευχὴ στηρίζει ἡμᾶς εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἐμπνέουσα μῖσος πρὸς τὸ κακόν, ἀγάπην δὲ ἀκατάσχετον εἰς τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον πράττομεν μὲ μεγάλην χαρὰν περιφρονοῦντες τὰ προσκόμματα.

### **Ἡ Κυριακὴ προσευχή.**

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐδίδαξε ν' ἀποφεύγωμεν τὰς φλυαρίας καὶ τὰ μάταια αἰτήματα εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ ζητῶμεν πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,<sup>1</sup> διότι εἰς αὐτὴν ἐγκείται ἡ εὐτυχία ἡμῶν. Ὑπηγόρευσε δὲ καὶ μίαν σύντομον καὶ περιεκτικὴν προσευχὴν, ἡ ὁποία, διότι ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὀνομάζεται Κυριακὴ προσευχή. Διδασκόμεθα αὐτὴν μικρὰ παιδιά καὶ τὴν ἐπαναλαμβάνομεν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Εἶναι ἡ ἑξῆς :

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.»<sup>2</sup>

<sup>1</sup> «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Μαθθ. 6, 33.

<sup>2</sup> Μαθθ. 6, 9—13.

### Ἑρμηνεία.

Μὲ τὴν προσευχὴν αὐτὴν ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν Οὐράνιον Θεόν, τὸν Πατέρα ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ εὐχόμεθα πρῶτιστα πάντων νὰ ἁγιασθῇ τὸ ὄνομά του· δηλαδή ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ θεωροῦν ἅγιον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους των νὰ δοξάζουν τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὄνομα. Καὶ οὕτω νὰ ἔλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, νὰ ἰσχύῃ δηλαδή καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκτελεῖται τὸ θέλημά του, ὅπως συμβαίνει αὐτὸ εἰς τὸν οὐρανὸν μεταξὺ τῶν ἀγγέλων.

Τὰ αἰτήματα αὐτὰ εἶναι πνευματικά. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ σῶμα καὶ σωματικὰς ἀνάγκας καὶ μάλιστα ἀνάγκην τροφῆς. Διὰ τοῦτο ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν ἐπιούσιον ἡμῶν ἄρτον, ὅ,τι δηλαδή χρειαζόμεθα καθ' ἡμέραν διὰ τὴν τροφήν καὶ συντήρησίν μας.

Πολλάκις ὅμως ὁ Θεὸς δὲν εἰσακούει τὰς δεήσεις διὰ τὰς ἁμαρτίας μας. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὴν ἄφραστον αὐτῶν, ὑποσχόμενοι, ὅτι καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ μνησικακῶμεν ἐναντίον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ θὰ συγχωρῶμεν τὰ πρὸς ἡμᾶς σφάλματα τῶν ἄλλων. Διότι ἄλλως ὁ Θεὸς δὲν συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας μας.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι μας. Πρέπει καὶ νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς νέα ἁμαρτήματα καὶ πρὸς τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἡμᾶς τὸν πειρασμόν, δηλαδή πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ μᾶς παρασύρῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Διότι μόνη ἀληθὴς, σταθερά, αἰώνιος βασιλεία εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Αὐτοῦ ἡ δύναμις κατορθώνει τὰ πάντα καὶ διὰ τοῦτο εἰς αὐτὸν ἀνήκει πάντοτε ἡ δόξα. Ἀμήν.

\* \* \*

Ἡ προσευχὴ δύναται νὰ γίνῃ κατ' ἴδιαν. Ἐκαστος μόνος ἢ



μέ τήν οἰκογένειάν του οἰανδήποτε ὥραν δύναται νά ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πατέρα Θεόν. Ἀρκεῖ νά προέρχεται ἡ προσευχή ἀπὸ καθαρὰν καρδίαν καὶ ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς δέχεται αὐτήν.

Συνερχόμεθα ὅμως καὶ εἰς τοὺς ναοὺς διὰ νά προσευχηθῶμεν ἀπὸ κοινοῦ. Μαρτυροῦμεν τοιοῦτοτρόπως, ὅτι ἔλοι οἱ Χριστιανοὶ εἴμεθα ἀδελφοί, ἀποτελοῦμεν ἓν σῶμα μέ κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τὸν Χριστόν. Προσέτι αἱ κοιναὶ αὗται προσευχαὶ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ διαφόρους τελετὰς καὶ ἰδίᾳ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖον τελεῖται συνήθως τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

### 8. Ὁ Ναός.

Τὸ κτίριον, ὅπου τελοῦνται αἱ κοιναὶ ἡμῶν προσευχαὶ καὶ αἱ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας, λέγεται ναός.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν οἱ Χριστιανοὶ ὡς ναοὺς μετεχειρίζοντο ὑπόγεια σκοτεινά, τὰς Κατακόμβας. Αἱ κατακόμβαι ἐκοσμοῦντο μέ διάφορα ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς ὡς τὸν σταυρόν, τὸ μονόγραμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, διάφορα σύμβολα ὡς ἰχθὺς (Ἰ-ησοῦς Χ-ριστός Θε-εοῦ Υ-ἱὸς Σ-ωτήρ), τὸν ποιμένα μέ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐπ' ὄμου, καὶ διαφόρους παραστάσεις ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἀφοῦ δὲ διὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἔπαυσαν οἱ διωγμοὶ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέβη ἡ ἐπίσημος τοῦ Κράτους θρησκεία, οἱ Χριστιανοὶ ἤρχισαν νά ἀνεγείρουν ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ νά κοσμοῦν αὐτοὺς ποικιλοτρόπως. Καὶ σήμερον οἱ ναοὶ εἶναι τὰ μεγαλοπρεπέστατα κτίρια τῶν πόλεων.

Οἱ ναοὶ κτίζονται εἰς ὄρισμένον ρυθμὸν. Εἶναι πάντοτε ἑστραμμένοι πρὸς ἀνατολάς. Καὶ ἄλλοι μὲν ναοὶ ἔχουν σχῆμα ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, διηρημένοι ἐσωτερικῶς μέ δύο σειρὰς κίωνων ἢ στοῶν εἰς τρία διαμερίσματα, ἄλλοι δὲ σχῆμα σταυροῦ· στεγάζονται συνήθως διὰ τρούλλων. Τὸ σύστημα τῶν τρούλλων ἀνεπτύχθη θαυμασίως ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ. Οἱ

τροῦλλοι τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπαράμιλλα ἀριστουργήματα. Εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον τῶν ναῶν ἡμῶν προστίθεται ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ καὶ ἰδίᾳ τὸ εἰκονοστάσιον.

\* \*  
\*

Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς διὰ τοῦ εἰκονοστασίου διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τὸ Ἱερὸν καὶ τὸν κυρίως ναόν, τὰ ὁποῖα ἐπικοινωνοῦν διὰ τριῶν πυλῶν, τῶν ὁποίων ἡ μεσαία καλεῖται ὠραία ἢ βασιλική.

Ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ (τοῦ Ἁγίου Βήματος) εἶναι ἡ Προθεσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσκομίζονται ἤτοι προετοιμάζονται τὰ τίμια δῶρα, ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας τελεῖται ἡ θεία εὐχαριστία· ὑπάρχουν δὲ ἐπ' αὐτῆς πάντοτε τὸ ἀντιμήσιον, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὸ ἀρτοφόριον, ὁ τίμιος Σταυρὸς κτλ. τὸ Σκευοφυλάκιον, ὅπου φυλάσσονται διάφορα ἱερὰ ἄμφια καὶ σκευή· τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ ἅγ. Ποτήριον, ὁ δίσκος, ὁ ἀστερίσκος, τὰ ἐπ' αὐτῶν ριπτόμενα καλύμματα, ἡ λόγχη, ἡ λαβίς, τὸ ζέον, τὰ ἱερατικὰ καὶ διακονικὰ φορέματα κτλ. καὶ τὸ σύνηθρονον.

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἶναι τὰ στασίδια διὰ τὸ πλῆθος· δύο ἀναλόγια ἐκατέρωθεν εἶναι διὰ τοὺς ψάλτας, οἱ ὁποῖοι ψάλλουν τὰς ᾠδὰς, τὰ τροπάρια, τοὺς ὕμνους. Δεξιὰ εἶναι ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος. Ἀπέναντι εἶναι ὁ ἄμβων, ὅπου ὁ διάκονος ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ γίνεται τὸ θεῖον κήρυγμα.

Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ κυρίως ναοῦ ὑπάρχει ὁ Νάρθηξ. Εἰς τὸν Νάρθηκα ἔμενον εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ κατηχούμενοι, ὅσοι δηλαδὴ ἐδιδάσκοντο τὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παρεσκευάζοντο διὰ τὸ βάπτισμα

\* \*  
\*

Αἱ εἰκόνες, — Ἡ διακόσμησις τῶν ναῶν μὲ εἰκόνας εἶναι

ἀρχαιοτάτη συνήθεια. Εἶδομεν ὅτι αἱ κατακόμβαι ἐκοσμοῦντο μὲ διαφόρους παραστάσεις ἐξωγραφημένας ἢ γλυπτὰς. Ἡ δὲ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς ἐξωγράφησεν εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου.

Αἱ εἰκόνες ὑπενθυμίζουσι εἰς ἡμᾶς τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τῆς Παναγίας αὐτοῦ Μητρός, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Πατέρων καὶ Μαρτύρων καὶ ἐν γένει ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τῶν εἰκόνων ἐκήρυξαν σφοδρὸν πόλεμον ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου οἱ καλούμενοι εἰκονομάχοι (Δέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, Κωνσταντῖνος ὁ Ε', Θεόφιλος κ.ά.). Οὗτοι ἠθέλησαν νὰ καταργήσουσι τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων ἢ νὰ ἀφαιρέσωσι αὐτὰς τελείως ἐκ τῶν ναῶν. Τοῦτο δέ, διότι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πολυαριθμῶν μοναχῶν ἐπεκράτει μεγάλη δεισιδαιμονία. Πολλοὶ ἐθέτοιοῦν σχεδὸν τὰς εἰκόνας καὶ ἀδιαφοροῦντες τελείως διὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου περιέμενον τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπὸ τὰς εἰκόνας.

Ἄλλ' ἢ Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν διετήρησε τὰς εἰκόνας καὶ διδάσκει, ὅτι προσκυνοῦντες τὰς εἰκόνας ἐκδηλοῦμεν τὴν πρὸς τὸ πρωτότυπον λατρείαν καὶ τὸ σέβας ἡμῶν.

Τοὺς ναοὺς κοσμοῦν ἐπίσης οἱ πολυέλαιοι, αἱ λυχνίαι, αἱ ἐκ κηροῦ λαμπάδες, τὰς ὁποίας ἀνάπτομεν πρὸ τῶν εἰκόνων μὲ εὐλάβειαν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὕλκαὶ προσφοραί, αἱ ὁποῖαι συμβολίζουσι τὸν ἔνθερμον ζῆλον καὶ τὴν λατρείαν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.

### 9. Τελετὰ καὶ ἀκολουθίαι τῆς Ἐκκλησίας.

Συμφώνως μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν διάφοροι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας συνέταξαν πολλὰς προσευχὰς καὶ ὠραιοτάτους ὕμνους, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἐπανα-

λαμβάνομεν εἰς τὰς τελετὰς καὶ ἀκολουθίας. Οἱ ὕμνοι, ἔργα ἐμπνευσμένων ὑμνογράφων, ψάλλονται μὲ κατάλληλον μέλος ὑπὸ τῶν ψαλτῶν. Μεταξὺ τῶν ὕμνων διακρίνονται διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ὕψος τῶν τὰ Δοξαστικά τῶν Ἑσπερινῶν, αἱ Καταβασίαι, οἱ Αἴνοι, τὰ Ἑωθινά, ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος (1), οἱ Θρηνοὶ τοῦ Μ. Σαββάτου (2), τὰ τροπάρια τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Εἰς τὰς ἀκολουθίας καὶ τὰς προσευχὰς ἡμῶν μεταχειριζόμεθα καὶ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυίδ.

Αἱ κυριώτεραι ἀκολουθίαι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ὁ Ἑσπερινός, ἀποτελεῖται ἀπὸ ψαλμούς, προσευχὰς καὶ τροπάρια καὶ εἶναι σύντομος μὲν τὰς συνήθεις ἡμέρας, τὸ δὲ Σάββατον καὶ τὰς παραμονὰς τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν ἐκτενέστερος.

Τὸ Ἀπόδειπνον, σειρά εὐχῶν καταλλήλων διὰ νὰ ἀναγνωσθοῦν μετὰ τὸ δεῖπνον πρὸ τοῦ ὕπνου.

Ὁ Ὄρθρος, ψάλλεται τὴν πρωΐαν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ψαλμούς, εὐχὰς καὶ ὕμνους.

---

(1) Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος λέγεται κοινῶς Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου. Ψάλλεται τὴν Παρασκευὴν τῶν πρώτων πέντε ἑβδομάδων τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἐποιήθη εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, διὰ τῶν θαυμάτων τῆς ὁποίας ἐσώθη ἐπανειλημμένως ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς τῶν ἀλλοφύλων. Εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ἀνήκει καὶ τὸ ἑξῆς τροπάριον :

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια, ἀναγράφω σοὶ ἡ πόλις σου, Θεοτόκε· ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον· ἵνα κράζω σοὶ, χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε».

(2) Ὁ Ἐπιτάφιος θρήνος τοῦ Μ. Σαββάτου λέγεται καὶ Ἐγκώμια· ἄρχεται μὲ τὸ τροπάριον :

«Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθης, Χριστέ, καὶ ἀγγέλων στρατιαὶ ἐξεπλήττοντο συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σὴν».

Ἡ Λειτουργία ἐπισυνάπτεται εἰς τὸν Ὅρθρον τὰς Κυριακὰς, τὰς ἐπισημοὺς ἑορτὰς καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους. Κατ' αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Αἱ τελεταὶ αὗται εἶναι κανονικαί, ἐπαναλαμβάνονται τακτικὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἄλλαι τελεταὶ τελοῦνται ἐκτάκτως εἰς ὠριμαίνας περιστάσεις τοῦ βίου. Αὗται δὲ εἶναι τὰ Μυστήρια.

## 10. Τὰ Μυστήρια.

Μυστήρια καλοῦνται αἱ ἱεραὶ ἐκεῖναι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας, καθ' αἷς δι' ὄρατῶν σημείων παρέχεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἄορατος χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Τὰ μυστήρια ὠρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων· εἶναι δὲ ἑπτὰ: Τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ μετάνοια, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱεροσύνη. Ἐκ τούτων τὰ μὲν πρῶτα πέντε εἶναι ὑποχρεωτικὰ διὰ πάντας τοὺς πιστοὺς, τὰ δὲ δύο τελευταῖα προαιρετικά.

### Α'. Τὸ βάπτισμα.

Οἱ Χριστιανοὶ ὅλοι ὁμοῦ ἀποτελοῦν ἐν σῶμα, τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ νὰ γίνῃ τις μέλος τῆς Ἐκκλησίας πρέπει πρῶτον νὰ βαπτισθῇ. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβαπτιζόντο εἰς ὠριμον ἡλικίαν, ἀφοῦ πρότερον ἐκατηχούντο εἰς τὴν πίσιν. Κατόπιν εἰσήχθη ὁ νηπιοβαπτισμός.

Τὸ βάπτισμα τελεῖται ὡς ἑξῆς:

Τὸ παιδίον προσάγεται ἐνώπιον τοῦ ἱερέως ὑπὸ τοῦ ἀνάδοχου. Ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ αὐτὸ ἀπαγγέλλων ἐπ' αὐτῷ διαφοροὺς εἰχάς. Ὁ δὲ ἀνάδοχος ὁμολογεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνηλικίου παιδίου τὴν εἰς Χριστὸν πίσιν, κηρύττει ὅτι συντάσσεται τῷ Χριστῷ καὶ ἀπαγγέλλει τρεῖς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Τοιου-

τοτρόπως ἀναδέχεται τὴν εὐθύνην καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κατήχησιν τοῦ παιδίου, ὅταν αὐτὸ θὰ φθάσῃ εἰς κατάλληλον ἡλικίαν. Ὁ ἱερεὺς τότε βυθίζει τὸ παιδίον τρις εἰς ἡγιασμένον ὕδωρ ἐντὸς τῆς κολυμβήθρας ἐπιλέγων : « **Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος** ». Ἡ τρίτη αὕτη κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις συμβολίζει τὴν τριήμερον ταφήν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Οὕτω τελούμενον τὸ βάπτισμα εἶναι διὰ τὸ παιδίον λουτροὺν παλιγγενεσίας. Δι' αὐτοῦ δηλαδὴ καθαρῶνται τὸ παιδίον ἀπὸ πάντα ρύπον τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀποβαίνει νέος ἄνθρωπος καὶ εἰσάγεται ἄγνος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἄρα εἶναι τὸ βάπτισμα ἀπαραίτητον. Διὰ τοῦτο, ἐὰν κινδυνεύῃ τὸ παιδίον καὶ ἱερεὺς δὲν ὑπάρχῃ, δύναται καὶ ὁ πατήρ ἢ ἄλλος τις τῶν παρευρισκομένων νὰ βαπτίσῃ τὸ παιδίον, ἀκόμη καὶ ἄνευ ὕδατος (ἐν τῷ ἀέρι) καὶ τὸ τοιοῦτον βάπτισμα θεωρεῖται τέλειον καὶ ἔγκυρον, ἀρκεῖ νὰ τελεσθῇ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ βάπτισμα συνέστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν παραγγέλλας μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς τοὺς μαθητάς του τὰ ἑξῆς : « **Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος** » (1) καί, « **ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθῆς σωθήσεται** » (2).

## B. Τὸ χρῆσμα.

Εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος συνάπτεται τὸ μυστήριον τοῦ Χρῆματος. Κατὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν τοῦ χρῆματος ὁ ἱερεὺς χρίζει δι' ἡγιασμένου μύρου τὰ μέλη τοῦ παιδίου ἐπι-

(1) Ματθ. 28, 19.

(2) Μάρκ. 16, 16.

λέγων «σφραγίς δώρεᾶς Πνεύματος ἁγίου ἀμὴν». Δηλαδή διακηρύττει, ὅτι τὸ χρίσμα εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωσις τοῦ ὅτι παρέχονται εἰς τὸν νεοφώτιστον τὰ ποικίλα χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τὴν ἐνισχύεται καὶ αὐτὸς καὶ στηρίζεται εἰς τὴν νέαν πίστιν (1).

Τὸ χρίσμα ἦτο σύνθηρος καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. ( Ἰ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται ἀνεδεικνύοντο χριόμενοι, ἦσαν χριστοί. Καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Χριστός, διότι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἁγιάσθη Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἄγιον μύρον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, παρασκευάζεται δι' ἰδίας τελετῆς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν Μεγάλην ἑβδομαΐδα τῶν Παθῶν, ἁγιάζεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μ. Πέμπτης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Συνοδικῶν καὶ ἐκεῖθεν διανέμεται εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας. +

### Γ. Εὐχαριστία.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸ τῆς σταυρώσεώς του κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον ἔλαβεν ἄρτον, ἠὺλόγησεν αὐτὸν καὶ διένειμεν εἰς τοὺς μαθητάς του λέγων· «λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου». Ὡσαύτως λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περι πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (2). Προσέθηκε δὲ «αὐτοῦ ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (3).

Τοιοῦτοτρόπως συνέστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ μυστήριον

(1) «Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, τρυφότης, ἐγκράτεια». Γαλ. 5,22.

(2) Ματθ. 26, 26—28.

(3) Λουκ. 22,19. Α. Κορ. 12,24.

τῆς θείας εὐχαριστίας. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἐτέλουν μὲν μετὰ πολλῆς εὐλαβείας οἱ Ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, τελεῖται δὲ καὶ σήμερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν.

Διὰ τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας χρησιμοποιεῖται ἕνζυμος ἄρτος καὶ οἶνος μεμιγμένος μεθ' ὕδατος. Ἐμφότερα δὲ ταῦτα διὰ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας μετανοουμένων, δηλαδή μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ μεταλαμβάνων ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνει αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ γίνεται κοινωνὸς τῆς δόξης αὐτοῦ· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καγὼ ἐν αὐτῷ» (1).

Οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ μεταλαμβάνουν ὁσάκις θεωρήσουν ἑαυτοὺς ἀξίους. Ἡ δὲ ἐκκλησία ἡμῶν ἀπαιτεῖ τὰ μεταλαμβάνωμεν τουλάχιστον τετράκις τοῦ ἔτους, τὸ Πάσχα, τὸ Χριστούγεννα, τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Πρὸ τῶν μεγάλων τούτων ἑορτῶν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὥρισαν νηστείαν, κατὰ τὴν ἐποίαν ὀφείλουν οἱ χριστιανοὶ νὰ ἀπέχουν ὄχι μόνον ἀπὸ ὠριωμένης τροφᾶς, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς κακὰς ἕξεις καὶ τὴν ἁμαρτίαν, προσέτι δὲ νὰ μετανοήσουν εὐκρινῶς καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦν, διὰ νὰ εἶναι ἀξιοὶ νὰ κοινωνήσουν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλως ὑποπίπτουν εἰς μεγάλην ἁμαρτίαν, ἐὰν προσέλθουν εἰς τὴν θεϊαν κοινωνίαν ἀναξίως χωρὶς νὰ δοκιμάσουν ἑαυτοὺς (2).

---

(1) Ἰωάν. 6, 56.

(2) «Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει» Α'. Κορινθ. 11, 28.



*Ἡ θεία λειτουργία.*

Τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας τελεῖται κατὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἶναι ἀνεγνωρισμένοι δύο τύποι λειτουργιῶν, ἡ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ πρώτη τελεῖται τὰς πρώτας πέντε Κυριακὰς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μ. Πέμπτην, τὸ Μ. Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἡ λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οὕσα κατὰ τι συντομωτέρα τῆς πρώτης, τελεῖται τὰς λοιπὰς ἡμέρας.

Ἡ ἀκολουθία τῆς λειτουργίας διαιρεῖται εἰς τὴν προσκομιδὴν καὶ τὴν κυρίως λειτουργίαν.

α'. Ἡ προσκομιδὴ εἶναι ἡ προετοιμασία τῆς θείας λειτουργίας. Κατ' αὐτὴν ὁ ἱερεὺς ἐνδεδυμένος τὴν ἱεράν του στολήν, ἐνῶ οἱ ψάλλται ψάλλουν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου, λαμβάνει ἐπὶ τῆς προθέσεως τὴν προσφορὰν, δηλαδὴ ἄρτον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν προσφερόμενον καὶ φέροντα τὴν σφραγίδα τοῦ σταυροῦ, καὶ ἀποχωρίζει ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς λόγχης τὸ τετράγωνον τὸ φέρον τὴν σφραγίδα ἐπιλέγων· *«εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»*. Τοῦτο καλεῖται ἀμνὸς καὶ παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Διὰ τοῦτο τεμαχίζων αὐτὸ διὰ τῆς λόγχης ἐντὸς τοῦ δίσκου ὁ ἱερεὺς προσθέτει· *«θύεται ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας»*.

Μετὰ τοῦτο βυθίζει τὴν λόγχην εἰς τὸν ἄρτον αὐτὸν λέγων· *«καὶ εἰς τῶν στραυιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἐνυξε καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ»* καὶ συγχρόνως χύνει ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ποτηρίου οἶνον καὶ ὕδωρ.

Οὕτω προετοιμάζονται τὰ τίμια δῶρα διὰ τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν.

β' Μετὰ ταῦτα ἄρχεται τὸ κύριον μέρος τῆς θείας λειτουργίας διὰ τοῦ «**Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος**». Ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνει ἐκτενεῖς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις ὑπὲρ σύμπαντος τοῦ κόσμου. Γίνεται ἡ **Μικρὰ Εἴσοδος** μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου· τοῦτο συμβολίζει τὴν εἰς τὸν κόσμον εἴσοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἀναγινώσκονται περικοπαὶ ἀπὸ τὰς Πράξεις ἢ τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια. Τὴν ἀνάγνωσιν αὐτὴν ἐπιηκολούθει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ τακτικὰ τὸ ἱερὸν κήρυγμα ἐκ τοῦ ἁμβωνος. Τοῦτο γίνεται καὶ σήμερον ὅπου ὑπάρχουν ἱεροκήρυκες. Μὲ τὸ κήρυγμα ὁ λαὸς διδάσκεται τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ καθοδηγεῖται εἰς τὴν ἀρετὴν.

Κατόπιν ψάλλεται ἀργὰ ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ χοροῦ ὁ **χερουβικὸς ὕμνος** (1). Δι' αὐτοῦ προτρέπονται οἱ χριστιανοὶ νὰ ψάλλουν, ὅπως οἱ ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανὸν, τὸν τριάγιον ὕμνον νὰ ἀφήσουν πᾶσαν βιωτικὴν φροντίδα καὶ νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν βασιλέα τῶν ὅλων Χριστόν.

Ὁ ἱερεὺς τότε παραλαμβάνει ἀπὸ τὴν Πρόθεσιν μὲ εὐλάβειαν τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν Δίσκον μὲ τὰ τίμια δῶρα κεκαλυμμένα, ἐξέρχεται ἐκ τῆς βορείας θύρας τοῦ ἱεροῦ, τελεῖ τὴν **Μεγάλην εἴσοδον** καὶ ἀποθέτει τὰ τίμια δῶρα ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Ἀκολουθῶς ὁ ἱερεὺς πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἀναγινώσκει σειρὰν μυστικῶν εὐχῶν, τῶν ὁποίων ἐκφωνοῦνται μόνον τὰ τέλη· οἱ δὲ ψάλλται ἄδουσι τοὺς **Τριάδικους** καλουμένους ὕμνους, ἀναγινώσκειται δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν.

Ἡ μυστηριωδεστέρα καὶ ἁγιωτέρα στιγμή ἐν τῇ θείᾳ λει-

(1) Οἱ τὰ χερουβιμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλοῦτα».

τουργία είναι εκείνη, καθ' ἣν γίνεται ἡ μετουσίωσις. Ἐνῶ δηλ. ψάλλεται τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν κτλ.», ὁ ἱερεὺς ἔμπροσθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης μετὰ κατανύξεως μεγάλης δέεται μυστικῶς λέγων τὰ ἑξῆς : «Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν, κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα». Εἶτα συμπλέκων σταυροειδῶς τὰ δάκτυλά του σταυροσημειοῖ τὰ τίμια δῶρα καὶ δὴ πρῶτον τὸν ἄρτον ἐπιλέγων «καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου», ἔπειτα τὸν ἐν τῷ ποτηρίῳ οἶνον ἐπιλέγων «τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου» καὶ τέλος ἀμφοτέρω τὰ ἅγια ἐπιπροσθέτων «μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ». Τὴν στιγμὴν αὐτὴν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης προκείμενα δῶρα μετουσιοῦνται εἰς αὐτὸ τὸ Σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἶτα, ἐνῶ ψάλλεται μὲ ἄργον μέλος τὸ Κοινωνικόν, μεταλαμβάνει ὁ ἱερεὺς, μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ Κοινωνικοῦ καλεῖ

*Ἐπίκλησις τοῦ Κυρίου*

1925, 1925, 1925

*Ἐπίκλησις τοῦ Κυρίου*

(1) (Ὁμολογήσωμεν) Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἁγιον Πνεῦμά, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

«Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχύς μου· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου καὶ ῥύστης μου».

«Ἁγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις!»

«Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθα σου ὁ Θεὸς ἡμῶν».

«Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μὴ καρῖζειν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξατέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεῖμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὁμοιωσθεοτόκον Σὲ μεγαλύνομεν!» +

τοὺς πιστοὺς νὰ προσέλθουν «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης» διὰ νὰ κοινωνήσουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν μεταλαμβάνουν πάντες καθ' ἑκάστην λειτουργίαν, διὰ τοῦτο διανέμεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἄντιδωρον, τεμάχιον δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου τοῦ χρησιμοποιηθέντος διὰ τὴν Εὐχαριστίαν ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐχομένου, «Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς».

Οὕτω λήγει ἡ θεία λειτουργία. ✕

### † Δ'. Ἡ Ἐξομολόγησις.

Ἡ μετάνοια ἢ ἡ ἐξομολόγησις εἶναι ἡ ἱερὰ ἐκεῖνη τελετὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανὸς μετανοῶν καὶ ὁμολογῶν ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ τὰς ἁμαρτίας του λαμβάνει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅτε ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ δι' αὐτῶν εἰς τοὺς διαδόχους των τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρῶσι τὰς ἁμαρτίας λέγων: *«Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανό, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανό»* (1). Διὰ τοῦτο «πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν» (2) ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐλάμβανον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὀφείλει ὁ Χριστιανὸς νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν εἰλικρινῶς καὶ μὲ συντριβὴν νὰ μετανοήσῃ δι' αὐτήν. Ὁ δὲ πνευματικὸς παρέχων τὴν ἄφεσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ παραμυθεῖ καὶ ἐνισχύει τὸν μετανοοῦντα, καταλλάσσει καὶ συμφιλιώνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν, ὅσάκις αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχὴν του τὸ βάρος ἁμαρτίας τινός.

(1) Ματθ. 18, 18.

(2) Πράξ. 19, 18.

Ἰδία δὲ ὀφείλομεν νὰ ἔξομολογηθῶμεν πρὸ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας διὰ νὰ εἴμεθα καθαροὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, ὅταν θὰ μεταλάβωμεν τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. †

### † Εἰς τὸ Εὐχέλαιον.

Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαιίου τελεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν κυρίως δι' ἀσθενεῖς συνήθως μὲν ὑπὸ πολλῶν ἱερέων, ἐν ἑλλείψει δὲ καὶ ὑπὸ ἐνός. Κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν πρῶ- τίθεται ἔλαιον, τὸ ὁποῖον διὰ διαφόρων εὐχῶν ἀγιάζεται καὶ δι' αὐτοῦ χρίεται ὁ ἀσθενὴς εἰς ἴασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἥτοι πρὸς θεραπείαν τοῦ σώματος καὶ ἄφεισιν τῶν ἁμαρ- τιῶν του.

Καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. Κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ οἱ Ἀπόστολοι περιερχόμενοι τὰς κώμας «*ἤλειπον ἔλαιον πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον*» (1). Ὁ δὲ ἀπόστο- λος Ἰάκωβος εἰς τὴν Καθολικὴν του ἐπιστολὴν παραγγέλλει, ἔάν ἀσθενῇ τις ἐκ τῶν Χριστιανῶν νὰ προσκληθοῦν οἱ πρε- σβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, νὰ προσευχηθοῦν δι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀλείψουν μὲ ἔλαιον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ Κύ- ριος θὰ τὸν θεραπεύσῃ χάρις εἰς τὴν εὐχὴν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν πρὸς Αὐτὸν πίστιν· συγχρόνως δὲ θὰ συγχωρηθοῦν καὶ αἱ ἁμαρτίαι του (2).

(1) Μάρκ. 6, 13.

(2) «*Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν ; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἔλαιον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἀν ἁμαρτίας ἢ πε- ποιηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ*» Ἰακωβ. 5, 14—15.

## Γ'. Ὁ Γάμος.

Ὁ Γάμος εἶναι ἱερὰ τελετή, κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ ἱερέως εὐλογεῖται καὶ ἀγιάζεται ἡ ἐξ ἀγάπης φυσικὴ ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς συμβίωσιν ἐν ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ καὶ πρὸς τεκνογονίαν. Διὰ τῆς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ὁ φυσικὸς δεσμὸς τοῦ γάμου μεταβάλλεται εἰς ἔνωσιν πνευματικὴν, εἰσάγεται ἡ χρηστότης καὶ ἡ ἀρετὴ εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἐξισοῦται ἡ γυνὴ μὲ τὸν ἄνδρα. Διότι πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ γυνὴ κατεῖχε πολὺ ταπεινὴν θέσιν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ καὶ ἐθεωρεῖτο σχεδὸν δούλη, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἀνύψωσε τὴν θέσιν αὐτῆς διδάξας, ὅτι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅλοι εἶναι ἴσοι καὶ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, δούλου ἢ ἐλευθέρου, Ἑλλήνου ἢ Ἰουδαίου (1).

Τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου προηγεῖται ὁ ἀ ρ ρ α β ὼ ν. Κατ' αὐτὸν γίνεται ἀνταλλαγὴ δ α κ τ υ λ ί ω ν· τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ἀμοιβαίαν συγκατάθεσιν καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν μελλονύμφων.

Κατὰ δὲ τὴν τελετὴν τοῦ Γάμου ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται ἐπὶ τοὺς νεονύμφους τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ· στέφει αὐτοὺς διὰ σ τ ε φ ἄ ν ω ν εἰς ἔνδειξιν καὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ὑψηλῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν τοιοιτοτρόπως καταλαμβάνουν ἐν τῇ κοινωσίᾳ.

Τοιοιτοτρόπως τελούμενος ὁ γάμος δὲν εἶναι προσωρινὸς δεσμὸς. Δι' αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ συνδέονται καὶ ἀποτελοῦν πλέον ἓν σῶμα καὶ μίαν ψυχὴν. Ὅφείλουν πρὸς ἀλλήλους ἀμοιβαίαν πίστιν, ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν. Μόνον ὁ θάνατος πρέπει νὰ τοὺς χωρίσῃ. Ὁ ἀνὴρ ὡς ἰσχυρότερος ὀφείλει

---

(1) Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλληνίᾳ, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλῳ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» Γαλ. 3, 26—28.

νά προστατεύη τὴν γυναῖκα, αὐτὴ δὲ νά ὑπακούη εἰς τὸν ἄνδρα. Ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ὅλα των τὰ ἔργα πρέπει νά κανονίζονται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὰ τέκνα των ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς νά βλέπουν καλὰ παραδείγματα καὶ νά ἀκούουν λόγους σωφροσύνης διὰ νά μορφωθοῦν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐνάρετοι, ἀληθεῖς χριστιανοί.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν δὲν ἐπιτρέπει τὸν γάμον μεταξὺ στενῶν συγγενῶν. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἕτερος τῶν συζύγων ἢ ἐπέλθῃ νόμιμον διαζύγιον ἐπιτρέπει δεύτερον καὶ τρίτον μόνον γάμον. Καὶ τὸ διαζύγιον ἐπιτρέπεται εἰς ὠρισμένας μόνον περιπτώσεις, ὅταν ὑπάρχουν δι' αὐτὸ σοβαροὶ λόγοι.

### *Z'. Ἡ ἱερωσύνη.*

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει ἰδιαιτέρα τάξις ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦν τὰς διαφόρους ἱερὰς τελετάς, ἀπευθύνουν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκ μέρους πάντων τῶν πιστῶν τὰς κοινὰς προσευχὰς καὶ φροντίζουν διὰ τὴν διοίκησιν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶναι οἱ διάκονοι, οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) καὶ οἱ ἐπίσκοποι (ἄρχιερεῖς). Πάντες ὁμοῦ ἀποτελοῦν τὸν κληρὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐκλογή καὶ προχέρισις αὐτῶν γίνεται δι' ἱερᾶς τελετῆς, τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Ἡ τελετὴ αὕτη λέγεται καὶ χειροτονία καὶ τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως κατὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν ὡς ἐξῆς :

Ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιθέτει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὑποψηφίου καὶ ἐπικαλεῖται ἐπ' αὐτὸν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ νά καταταχθῇ καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων καὶ λάβῃ τὴν εἰς αὐτοὺς δοθεῖσαν ἐξουσίαν, νά τελῇ δηλαδὴ τὰ μυστήρια καὶ νά συγχωρῇ τὰς ἁμαρτίας τῶν πιστῶν. Ἡ χειροτονία διακόνου ἢ πρεσβυτέρου τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἡ δὲ τοῦ ἐπισκόπου χειροτονία ὑπὸ τριῶν ἢ περισσοτέρων ἀρχιερέων.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τοὺς τρεῖς τούτους βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης ἔχουν εἰδικὰ καθήκοντα.

Οἱ δ ι α κ ο ν ο ι βοηθοῦν τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς λοιπὰς τελετάς, οὐδὲν δὲ μυστήριον δύνανται νὰ τελέσουν μόνοι.

Οἱ ἱ ε ρ εῖ ς ἐκτελοῦν τὰ μυστήρια πλὴν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης. Καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως ἐκτελοῦν μόνον ἐκεῖνοι οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰδικὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου καὶ λέγονται π ν ε υ μ α τ ι κ ο ῖ. Ἐνίοτε λαμβάνουν οἱ ἱερεῖς διακριτικούς τινας τίτλους καὶ καλοῦνται Οἰκονόμοι, Πρωθιερεῖς, Σύγγελοι, Σακελλάριοι, Πρωτέκδικοι ἢ ὅταν εἶναι ἄγαμοι Ἀρχιμανδριταί, Πρωτοσύγγελοι.

Οἱ Ἀ ρ χ ι ε ρ εῖ ς τελοῦν συνήθως μετὰ ἱερέων καὶ διακόνων πάντα τὰ μυστήρια. Εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀνατεθειμένη καὶ ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τόπους διακρίνονται εἰς Ἐ π ι σ κ ό π ο υ ς, Ἀ ρ χ ι ε π ι σ κ ό π ο υ ς, Μ η τ ρ ο π ο λ ί τ α ς.

Τέσσαρες Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας φέρουν τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου, ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀντιοχείας, ὁ Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως λέγεται Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ Ἐθναρχῆς, θεωρεῖται πρῶτος κατὰ τὴν τάξιν· ἔχει περὶ ἑαυτὸν Ἱερὰν Σύνοδον ἐκ δώδεκα Ἀρχιερέων, μετὰ τῶν ὁποίων κυβερνεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑπόδουλον ἔτι εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος θεωρεῖται αὐτοκράτορ, δηλαδὴ ἀνεξάρτητος ἀπὸ ἄλλην ἐκκλησίαν καὶ διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου ἐκ τεσσάρων ἐπισκόπων, τῶν ὁποίων προεδρεύει ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης καὶ ἕξαρχος Ἀθηνῶν.

Αὐτοκέφαλοι εἶναι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν λοιπῶν Ὁρθόδοξων κρατῶν, Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ ἡ τῆς Κύπρου.



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

### ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΙΣΤΕΥῃ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

#### 11. † Τὰ δόγματα.

Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια εἶδομεν τοὺς τύπους τῆς λατρείας, δηλαδή τὰ διάφορα ἐξωτερικὰ μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνομεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ εὐσέβειαν ἡμῶν. Ἐφεξῆς θὰ ἴδωμεν πῶς παριστάνει ἡμῖν τὸν Θεὸν ἡ θρησκεία ἡμῶν, δηλαδή τι διδάσκει περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅλον ἐν γένει τὸν κόσμον. Θὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὅλον καὶ κυβερνᾷ αὐτόν, ὅτι ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν προώρισε διὰ τὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον ζωὴν. Αἱ διδασκαλίας αὗται τοῦ Χριστιανισμοῦ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς σωτηρίας, περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς προορισμοῦ καὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου λέγονται **δ ό γ μα τ α**. Τὰ δόγματα εἶναι ὑψηλαὶ ἀλήθειαι προερχόμεναι ἐξ ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς θρησκείας ἡμῶν· ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεύῃ ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν. Ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ Χριστιανός, εἶναι ἄπιστος.

#### 12. Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Τὰ δόγματα τῆς πίστεως ἡμῶν εὐρίσκονται ἐν περιλήψει εἰς τὸ **Σύμβολον τῆς πίστεως**, τὸ ὁποῖον εἶναι μία σύντομος ὁμολογία τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Τὸ σύμβο-

λον τῆς πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν πρῶτα 7 συνέταξεν ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὰ δὲ λοιπὰ ἄρθρα ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ δσάκις παρουσιάζοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν δύσκολα ζητήματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συναθροίσεις οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ συνεζήτουν λεπτομερῶς τὰ ζητήματα, ἡρμήνευον σαφέστερον τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν καὶ διετύπωνον αὐτὴν εἰς περιληπτικούς κανόνas καὶ ἐκανόνιζον τὰ τῆς λατρείας καὶ ἐν γένει ὅλον τὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συναθροίσεις αὗται ἐκαλοῦντο ἱε ρ α ἰ σ ύ ν ο δ ο ι. Ἐξ αὐτῶν ἑπτὰ εἶναι αἱ σπουδαιόταται καὶ καλοῦνται ο ἰ κ ο ὑ μ ε ν ι κ α ἰ, διότι εἰς αὐτὰς ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Λοιπὸν ἐκ τῶν συνόδων τούτων αἱ δύο πρῶται συνέταξαν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἡ μὲν πρώτη συνελθοῦσα κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐν Νικαίᾳ τῷ 325, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381.

Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἔχει ὡς ἑξῆς :

1.— Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

2.— Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3.— Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4.— Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5.— Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6.— Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7.—Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8.—Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

9.—Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν, καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

10.—Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11.—Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12.—Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἄμην. X

### 13. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ θεία πρόνοια.

Ἡ βᾶσις τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν εἶναι, ὅτι ὁ π ἄ ρ-  
χει εἰς κ α ἰ μ ὄ ν ο ς Θε ὄ ς. Ὁ Θεὸς εἶναι ὄν ἀναρχον,  
αἰδίδιον καὶ ἀσώματον. Ὁ Θεὸς ὑπῆρχε πάντοτε καὶ θὰ ὑπάρχη  
αἰωνίως. Τὰ πάντα δύνανται καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄγνωστον  
καὶ κρύφιον δι' αὐτόν. Εἶναι ὄν τέλειον καὶ οὐδεὶς ἔχει ἀνάγ-  
κη. Εἶναι πανάγαθος καὶ τὰ πάντα ποιεῖ διὰ τὸ καλὸν τῶν  
πλασμάτων του.

\*  
\*\*

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ μό-  
νου τοῦ λόγου του. Εἶπε δηλαδὴ «γενηθήτω» καὶ ἐγένεν ὁ  
κόσμος. Διὰ τὴν δημιουργίην τὸν ἄνθρωπον ἔλαβε χοῦν καὶ  
ἐπλασεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ σῶμά του. Ἐπειτα δὲ ἐνεφύσησεν εἰς  
αὐτὸ ψυχὴν ζῶσαν. Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει σῶμα  
φθαρτὸν καὶ πνεῦμα ἀθάνατον.

Πλὴν τοῦ ὄρατοῦ εἰς ἡμᾶς κόσμου ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε  
καὶ τὸν ἀόρατον κόσμον, ἦτοι τοὺς ἄ γ γ ἔ λ ο υ ς. Εἶναι δὲ οἱ  
ἄγγελοι ἀόρατα πνεύματα, ὄντα λογικὰ μὲ ἐλευθέραν θέλησιν,  
ἀνώτερα τοῦ ἀνθρώπου, περιβάλλον τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου  
καὶ ὑπηρετοῦν τὰς ἐντολάς του.

Τινὲς τῶν ἀγγέλων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σατανᾶ ἢ Διαβόλου ἔστασιασαν κατὰ τοῦ Ὑψίστου καὶ διὰ τοῦτο ἐξέπεσαν τῆς οὐρανοῦ δόξης, ἔγιναν πονηρὰ πνεύματα καὶ παρασύρουσιν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ πονηρὸν καὶ τὴν κακίαν.

\*  
\* \*

Ὁ Θεὸς δὲν ἤρκεσθη εἰς μόνην τὴν δημιουργίαν. Εἰς ἕκαστον τῶν ὄντων ἔδωκε τὴν ἰκανότητα νὰ ἀναπτύσσεται καὶ νὰ διαιωνίζῃ τὸ εἶδός του. Ἔθεσε σοφωτάτους νόμους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους κινουῦνται καὶ ὑπάρχουν. Ἐφρόντισε δηλαδὴ καὶ διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ παντός. Καὶ δὲν παύει προνοῶν περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν πλασμάτων του.

Εἶναι λοιπὸν ὁ Θεὸς δημιουργὸς καὶ κυβερνήτης τοῦ παντός.

\*  
\* \*

Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν περιέχει τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ὅπου ὁμολογοῦμεν τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς παντοκράτορος Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐποίησε τὰ πάντα, ὁρατὰ καὶ ἀόρατα καὶ εἶναι πατὴρ, δηλαδὴ κυβερνήτης καὶ κηδεμῶν τῶν πλασμάτων του. X

#### 14. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Οἱ χριστιανοὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ εἷς καὶ μόνος Θεὸς ἔχει τρία πρόσωπα, εἶναι δηλαδὴ Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἁγίον Πνεῦμα. Τὰ τρία πρόσωπα ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν, τὴν αὐτὴν φύσιν, τὴν αὐτὴν θέλησιν, εἶναι ὁμοούσια. Διὰ τοῦτο δὲν ἀποτελοῦν τρεῖς χωριστὰ θεοὺς, ἀλλὰ ἓνα καὶ μόνον Θεὸν τριουπόστατον.

Ἡ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλία ὑπεδηλοῦτο μὲν καὶ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ἐκηρύχθη δὲ σαφῶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

Οὕτω κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς λέγοντος «*οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*», ἐπεφάνη δὲ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστεῶς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐφανερώθη εἰς τὸν κόσμον ἢ τῆς Τριάδος προσκύνησις. Ἐπίσης ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ βαπτίζουσι τοὺς προσερχομένους «*εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*», ἤτοι εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν ἀναπτύσσει τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως εἰς τὰ ἄρθρα 1ον, 2ον καὶ 8ον, εἰς τὰ ὅποια διακηρύττομεν ὅτι πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, εἰς τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν Ἰ. Χριστὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

### *Ἰδιότητες τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.*

Τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Πατήρ, εἶναι ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός. Ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔδωκε τὸν νόμον εἰς τὸν Μωυσῆν καὶ εἰς τοὺς Προφήτας. Ἐφανερώθη δὲ τελείως διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διεκήρυττεν, ὅτι ἦλθε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον<sup>(1)</sup>.

Τὸ δεύτερον πρόσωπον, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς, (ὅπως τὸ φῶς γεννᾶται ἐκ τοῦ φωτός), πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Εἶναι συνάναρχος καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί. Ἐνηνθρόπησε καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐσταυρώθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐτάφη, ἀνέστη μετὰ τρεῖς ἡμέρας

(1) «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι» (Ματθ. 11, 27).

καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς· θὰ ἐμφανισθῆ δὲ πάλιν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν διὰ τὴν κρίσιν ζῶντας καὶ νεκρούς.

Τὸ τρίτον πρόσωπον, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐκπύρεται ἐκ τοῦ Πατρός, ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἐφώτισε καὶ ἐνίσχυσε τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα· διαμένει δὲ πάντοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ παρέχει τὰ θεῖα αὐτοῦ χαρίσματα εἰς τὰ μυστήρια.

Ἡ περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλία ἀναπτύσσεται εἰς τὰ ὀκτὼ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν.

### 15. Ἡ θεία ἐνανθρώπησις.

#### α'. Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οἱ πρωτόπλαστοι παρακούσαντες εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ διέπραξαν μέγα ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον ἐβάρυνεν ὄχι μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους των, δηλαδὴ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην οἱ ἄνθρωποι, ἐνῶ πρότερον ἦσαν ἀθάνατοι, ἔγιναν θνητοί, ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὑπέκυψαν εἰς τὸ κράτος τοῦ κακοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν ἄπαλλαγοῦν· μὲ τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις.

Ὁ Θεὸς ὅμως διὰ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα ὑπεσχέθη τὴν σωσθῆναι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπ' αὐτὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. «**Τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς θὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφρου**»<sup>(1)</sup>, εἶπεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους. Ὑπενόει δὲ δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐκ τῆς Θεοτόκου θὰ γεννηθῆ ὁ Χριστὸς καὶ θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

(1) Γεν. 3, 15.

**β'. Ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος καὶ ἡ σταύρωσις  
τοῦ Ἰησοῦ.**

Διὰ τὴν ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπ' αὐτὴν τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν κατῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐζῆσεν ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ Παλαιστίῃ. Ἐπὶ τρία ἔτη περιέτρεχε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐδίδασκε τὰ πλήθη. Ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθῆ γνῶσιν περὶ τῶν θείων πραγμάτων καὶ περὶ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἐτελειοποίησε καὶ συνεπλήρωσε τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Μωυσέως. Ἐκαμε πλεῖστα θαύματα μαρτυροῦντα τὴν πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς δυστυχεῖς εὐσπλαγγίαν του καὶ συγχρόνως τὴν θεϊκὴν του δύναμιν. Καὶ τέλος ὑπέστη τὸν σταυρικὸν θάνατον ἐκ μέρους τοῦ μανιῶδους λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν κατὰ θείαν οἰκονομίαν. Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἐξιλαστήριος θυσία δι' ἡμᾶς. Διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς καὶ συνεφιλίωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος μετὰ τὸν Θεόν. Ἐκτοτε ἠνοιχθῆ πάλιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς, ἐγίναμεν υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τῆς οὐρανίου βασιλείας (1).

Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετεβλήθη τε-

---

(1) «Καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας». Ἐφεσ. 5,2.

«Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου». Γαλ. 3,13.

«Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον κατηλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ». Ρωμ. 5,10.

«Ὁς ἐρρύτατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτοῦς καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βσιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν». Κολ. 1,13.

λείως ἢ ὄψις τοῦ κόσμου, ἔγινε τρόπον τινὰ νέα δημιουργία καὶ νῆκτισις. Ὁ ἄνθρωπος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, ἔμαθε τὸν ἀληθῆ Θεόν, ἐδιδάχθη τὰ καθήκοντά του καὶ πρὸς τούτους ἔλαβε καὶ τὴν δύναμιν νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν. Καὶ πρὸ τοῦ Χριστοῦ οἱ προφηταὶ τῆς Π. Διαθήκης καὶ πολλοὶ σοφοὶ τῶν ἄλλων ἔθνῶν ἐδίδαξαν τὴν ἀρετὴν. Ἐπράττον τὸ κακὸν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν τὸ ἠθέλον· «**Ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτε πράσσω**»<sup>(1)</sup> λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν κατάστασιν αὐτὴν.

Ἄλλ' ἀπὸ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἠντλησαν οἱ ἄνθρωποι δύναμιν, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, σοφοὶ καὶ ἁμαθεῖς κατενίκησαν τὸ πονηρὸν καὶ τὴν κακίαν, ἔπραξαν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἔδειξαν σταθερότητα εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διδασκαλία αὕτη περὶ τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται εἰς τὸ τρίτον, τέταρτον, πέμπτον καὶ ἕκτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

### 16. Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως ἡμῶν περὶ τῆς δημιουργίας καὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καταφαίνεται καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς: Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ τελειότατον τῶν πλασμάτων τοῦ Θεοῦ. Ἐπλάσθη, ὅπως διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἔχει προσόντα καὶ χαρίσματα θεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἀποβαίνει εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δύναται τελειοποιούμενος νὰ ὁμοιωθῇ μὲ τὸν Θεόν.

Διὰ τοῦτο ὁ προορισμὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ζῆ ὄχι μόνον τὸν ὀλιγοχρόνιον ἐπὶ τῆς γῆς βίον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰώνιον μετὰ θάνατον καὶ τελειοτέραν ζωὴν.

Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ δὲ τὸν προορισμὸν τοῦτον ὁ ἄν-

(1) Ρωμ. 7,19.



θρωπος ὀφείλει πρῶτον νὰ ἀναπτύσση καὶ νὰ τελειοποιῇ πάσας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς του δυνάμεις, νὰ κάμνη καλὴν χρῆσιν αὐτῶν, διὰ νὰ ἀπολαμβάνη τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα προορίζει δι' αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ δεύτερον, τὸ κυριώτερον, νὰ παρασκευάζεται διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀποβαίνων ἄξιος τῆς οὐρανοῦ βασιλείας. Θὰ ἐπιτύχη δὲ τοῦτο, ἐὰν πιστεῦη ἀκράδάντως εἰς τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐφαρμόζη τελείως καὶ ἀκριβῶς τὰς ἐντολάς του καὶ τελειοποιούμενος εἰς τὴν ἀρετὴν προσεγγίζη τὸν δημιουργὸν Θεόν. Τοῦτο προαγγέλλει ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων· «*Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν*» (1).

17. Η μέλλουσα ζωή.

### Δευτέρα παρουσία. Ἀνταπόδοσις.


Ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδαξεν, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου δὲν ἐξαφανίζεται οὐδὲ τελειώνει ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου. Διότι μετὰ θάνατον ἀρχίζει ἄλλη ζωὴ τελειότερα τῆς παρούσης. Ἡ ζωὴ ἐκείνη θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ ἀτελεύτητος. Κατὰ τὴν ζωὴν ἐκείνην οἱ ἄνθρωποι θὰ περιβληθοῦν καὶ πάλιν τὰ σώματά των, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι πλέον ἀφθαρτα καὶ θὰ ἀνταμειφθῇ ἕκαστος ἀναλόγως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἔργων του, δηλαδὴ οἱ μὲν δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι θὰ ἀπολαύουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ θὰ βασανίζονται αἰώνιος.

\*  
\*\*

Πρὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς θὰ γίνῃ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ κρίσις. Δηλαδὴ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος θὰ παρουσιασθῇ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγγέλων του. Πρὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ θὰ ἀναστηθοῦν καὶ

(1) Ματθ. 5,48.

θὰ συναχθοῦν πάντες οἱ νεκροὶ καὶ οἱ ζῶντες. Ἐκεῖ θὰ διαχω-  
ρίση αὐτοὺς ὁ δίκαιος Κριτῆς, ὅπως ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρό-  
βατα τῶν ἐριφίων. Καὶ ἐκείνους μὲν οἱ ὁποῖοι ἐφήρμωσαν τὸν  
νόμον τῆς ἀγάπης, ἠγάπησαν τοὺς ἀνθρώπους ὡς τέκνα Θεοῦ,  
ἐβोधήθησαν αὐτοὺς εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀνάγκην, εὐηργέ-  
τησαν δηλαδὴ τὸν πλησίον, θὰ καλέσῃ εἰς τὴν βασιλείαν του  
λέγων· **«Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομή-  
σατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κό-  
σμου»**(<sup>1</sup>). Ἐκείνους δὲ οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν ἄσπλαγχοι, σκληροὶ  
καὶ ἀδιάφοροι εἰς τοὺς δυστυχεῖς καὶ οὐδένα εὐηργέτησαν θὰ  
ἀποπέμψῃ εἰς τὴν κόλασιν λέγων· **«Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ  
κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ  
διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»**(<sup>2</sup>). Καὶ οὕτως ἕκαστος θὰ  
εὔρῃ τὴν προσήκουσαν ἀνταπόδοσιν διὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργα του.

Τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὴν μέλ-  
λουσαν κρίσιν διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἔβδομον ἄρθρον τοῦ Συμβό-  
λου τῆς Πίστεως, τὴν δὲ ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ τὴν αἰώ-  
μιον ζωὴν τὸ ἐνδέκατον καὶ δωδέκατον ἄρθρον. 

## 18. ~~Ἡ~~ Ἐκκλησία.

Αἱ δογματικαὶ διδασκαλίαι τῆς πίστεως ἡμῶν διατηροῦνται  
ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δι' αὐτῆς διαδίδονται διὰ τῶν αἰώνων εἰς  
τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

Ἐ κ κ λ η σ ί α ν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ ἄθροισμα πάντων  
τῶν Χριστιανῶν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἰδρύθη καὶ ἐθεμελιώθη τὴν ἡμέ-  
ραν τῆς Πεντηκοστῆς διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως ἐπὶ τοὺς μαθητὰς  
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πληρωθέντες τότε θείας χάριτος οἱ  
Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲ θάρρος τὴν πίστιν ἐνώπιον τῶν παν-  
ταχόθεν συνελθόντων Ἰουδαίων καὶ τρεῖς χιλιάδες ἐπίστευσαν

(1) Ματθ. 25, 34.

(2) Ματθ. 25, 41.

ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ κήρυγμα αὐτῶν καὶ ἐβαπτίσθησαν, ἀποτελέσαντες οὕτω τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν. Ἐκτελοῦντες δὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου διεσπάρησαν κατόπιν οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον διὰ νὰ μαθητεύσουν πάντα τὰ ἔθνη (1). Οὕτω ἡ ἱερὰ ἡμῶν πίστις διεδόθη εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, ἐξηπλώθη καὶ κατέλαβε ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ ἄθροισμα πάντων τούτων τῶν πιστῶν ἀποτελεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἶναι «Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική».

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μί α· διότι οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἀποτελοῦν ἐν σῶμα μὲ κεφαλὴν καὶ ἄρχηγόν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μίαν ἔχουν πίστιν καὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουν σκοπὸν (2).

Εἶναι Ἁ γ ί α· διότι προορισμὸν ἔχει νὰ ἐξαγιασῇ τοὺς πιστοὺς, ὁδηγοῦσα αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρετὴν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις (3).

Εἶναι Κ α θ ο λ ι κ ή· διότι δὲν εἶναι δι' ὠρισμένας μόνον τάξεις ἀνθρώπων, οὔτε δι' ὠρισμένα ἔθνη, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους (4).

---

(1) «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ματθ. 28, 19—20.

(2) «Ὁ ἀνὴρ εἶναι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος». Ἐφεσ. 5, 23.

(3) «Ἔσεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἅγιός εἰμι». Λευϊτ. 20, 7.

(4) «Καὶ ἄλλα πρόβχτα ἔχω, ἀ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μί α ποιμήν». Ἰωάν. 10, 16.


Εἶναι Ἀποστολική· διότι ἐκηρύχθη εἰς τὰ ἔθνη τὸ πρῶτον διὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ στηρίζεται εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν.

Τοιαύτη οὖσα ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι στερεά, ἀκατάλυτος, αἰωνία καὶ καθὼς εἶπεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν «καὶ πύλαι Ἰδοῦ οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς» (1), δηλαδὴ οὔτε ἐπίγειοι, οὔτε καταχθόνιοι δυνάμεις δύνανται νὰ κατισχύσουν καὶ νὰ καταρτίψουν αὐτήν.

\*  
\*\*

Ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν κεχωρισμένοι οἱ τεθνεῶτες Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ζῶντας. Ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς καὶ ζῶντας καὶ ἀποθανόντας.

Καὶ οἱ μὲν ζῶντες, ἐπειδὴ ἀγωνίζονται εἰς τὸν κόσμον ὡς τινες στρατιῶται χάριν τῆς ἄρετῆς, ἀποτελοῦν τὴν ἐπὶ τῆς γῆς στρατευομένην Ἐκκλησίαν.

Οἱ δὲ ἀποθανόντες, ἐπειδὴ ἠγωνίσθησαν ἤδη τὸν καλὸν ἀγῶνα, ἐφύλαξαν μέχρι τέλους τὴν πίστιν καὶ ἠξιώθησαν τῆς οὐρανοῦ βασιλείας, ὡς θριαμβεύσαντες κατὰ τῆς κακίας ἀποτελοῦν τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν (2). 

---

(1) Ματθ. 16, 18.

(2) «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ». Β. Τιμ. 4, 7—8.



## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

### Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

#### 19. Ἀρετὴ καὶ κακία.

Εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας τῆς πίστεως ἡμῶν στηρίζεται καὶ ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ. Δηλαδή ὁ πιστεύων εἰς τὰς ἀληθείας αὐτὰς ὀφείλει νὰ πράττῃ καὶ ἀνάλογα ἔργα διὰ νὰ ἀποδεικνύῃ ἐμπράκτως τὴν πίστιν του. Ἄνευ ἀγαθῶν ἔργων ἡ πίστις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰλικρινής, εἶναι νεκρὰ καὶ ἄνευ ἀξίας. Καὶ ὡς τοιαύτη δὲν ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν. Τοῦτο εἶπε σαφῶς ὁ Κύριος· «*Ὁὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*» (1).

Εἰς τὰς ἐφεξῆς παραγράφους θὰ ἴδωμεν ποῖα ἔργα ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὡς θέλημα Θεοῦ καὶ ἀπὸ ποῖα ἔργα ἀποτρέπει ἡμᾶς. Τὰ εὐαρεστοῦντα τῷ Θεῷ ἔργα λέγονται ἀρετὰ καὶ ὁ πράττων τοιαῦτα ἔργα ἐνάρετος. Ὅσα δὲ ἔργα ἀπαρέσκουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπαγορεύονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγονται κακία ἢ ἀμαρτία καὶ ὁ ἐνεργῶν αὐτὰς ἀμαρτωλός.

(1) Ματθ. 7,21.

## 20. Ἡ βάσις τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ στηρίζεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὸν Δεκάλογον, κυρίως ὅμως εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ Δεκάλογος εἶναι μέρος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Μωυσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Περιέχει δέκα ἐντολάς. Ἡ ἠθικὴ, ἣ ὁποία στηρίζεται εἰς τὰς ἐντολάς αὐτάς, εἶναι ἀτελής καὶ στοιχειώδης. Περιορίζεται κυρίως εἰς τὸ νὰ ἀποτρέπη τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς πλάνας καὶ τὰ ἁμαρτήματα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μωσαϊκὸς νόμος παρεσκεύασε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν ὑψηλοτέραν καὶ τελειότεραν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (1).

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησε τὸν νόμον τοῦτον (2). Τὰ ἠθικά του παραγγέλματα εὐρίσκονται κυρίως εἰς μίαν θαυμασίαν διδασκαλίαν, ἣ ὁποία λέγεται ἡ ἐπιτοῦ ὄρους διδασκαλία. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ κακόν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ πράττωμεν ἔργα εὐποιίας καὶ ἀγάπης, νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἐπίσης δὲ καὶ τὸν πλησίον, ὅπως ἀγαπῶμεν καὶ ἡμᾶς αὐτούς· « **Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν** (3).

(1) «Ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν». Γαλ. 3,24.

(2) «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι». Ματθ. 5,17.

(3) Λουκ. 10,27.

## 21. Ὁ δεκάλογος.

1.—Ἐγώ εἰμι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

2.—Οὐ ποιήσεις σεαυτῶ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς, οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

3.—Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

4.—Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρῳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

5.—Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γίνῃ ἐπὶ τῆς γῆς.

6.—Οὐ μοιχεύσεις.

7.—Οὐ κλέψεις.

8.—Οὐ φονεύσεις.

9.—Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

10.—Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν.

### Ἑρμηνεία τοῦ δεκαλόγου.

1.—Ἡ πρώτη ἐντολὴ ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν λατρείαν ψευδῶν θεῶν διδάσκουσα, ὅτι ὑπάρχει εἷς καὶ μόνος ἀληθινὸς Θεός.

2.—Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν θεοποίησιν δηλαδὴ καὶ προσκύνησιν διαφόρων φυσικῶν ἀντικειμένων.

3.—Ἡ τρίτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἄνευ λόγου καὶ ἄνευ εὐλαβείας, ἀπαγορεύει δηλαδὴ τὸν μάταιον ὄρκον, ἥτοι τὴν ψευδορκίαν καὶ τὴν ἐπιορκίαν. Ψευδορκία εἶναι νὰ μαρτυρῇ τις.

δι' ὄρκου ψευδῆ καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα. Ἐπιορκία δὲ εἶναι νὰ παραβαίῃ τις ὅσα δι' ὄρκου ἀναλαμβάνει νὰ ἐκτελέσῃ.

4.—Ἡ τετάρτη ἐντολὴ συνιστᾷ νὰ ἐργαζώμεθα φιλοπόνως τὰς ἐργασίμους ἡμέρας καὶ νὰ ἀφιερώνωμεν εὐλαβῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ἀγαθὰ ἔργα τὰς ἀγίας καὶ ἑορτασίμους ἡμέρας.

5.—Ἡ πέμπτη ἐντολὴ παραγγέλλει νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς μας, τῶν ὁποίων αἱ εὐχαὶ καὶ αἱ εὐλογίαι θὰ ἐξασφαλίσουν εἰς ἡμᾶς μακροχρόνιον εὐτυχίαν.

6.—Ἡ ἕκτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν προσβολὴν κατὰ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς τοῦ πλησίον.

7.—Ἡ ἑβδόμη ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν καὶ καταστροφὴν ξένης περιουσίας.

8.—Ἡ ὄγδοη ἀπαγορεύει τὸν φόνον, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τις ἢ ὁποσδήποτε νὰ βλάψῃ τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον.

9.—Ἡ ἐνάτη ἀπαγορεύει τὸ ψεῦδος καὶ τὴν συκοφαντίαν, μὲ τὴν ὁποίαν βλάπτεται ὁ πλησίον.

10.—Ἡ δεκάτη ἐντολὴ ἀποτρέπει ἡμᾶς ἀπὸ τὸν φθόνον, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ἀπληστίαν, τὴν ἀκολασίαν, διότι οἱ ἔχοντες τὰς κακίας αὐτὰς δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικὰ των ἀγαθὰ, ἀλλὰ ἐπιβουλεύονται, δηλαδὴ ἐπιθυμοῦν καὶ ἀγωνίζονται νὰ σφετερισθοῦν τὰ ξένα ἀγαθὰ καὶ προξενοῦν τοιοῦτοτρόπως εἰς τοὺς ἄλλους κακόν, τὸ ὅποῖον δὲν θέλουν οἱ ἄλλοι νὰ κάμουν εἰς αὐτούς.

Κατὰ ταῦτα αἱ μὲν πρῶται τέσσαρες ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα ἡμῶν, διδάσκουν τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς Θεοῦ, ἀποτρέπουν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἀπαιτοῦν σεβασμὸν καὶ εὐσέβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Αἱ λοιπαὶ ἕξ ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, διδάσκουν δηλαδὴ νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας καὶ νὰ μὴ βλάπτωμεν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἄλλων.



**22. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη.**

Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ἀπορρέει ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν ἡμῶν. Ἀφοῦ δηλαδὴ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανάγαθος, ὅτι ἀπὸ ἀγαθότητα ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ προνοεῖ περὶ ἡμῶν, ὅτι ὡς παντογνώστης γνωρίζει ὅλας τὰς ἀνάγκας μας καὶ ὡς πάνσοφος καὶ παντοδύναμος τὰ πάντα δύναται διὰ τὸ συμφέρον μας, ἀναγκαίως πρέπει καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ὡς Πατέρα καὶ Δημιουργὸν καὶ Σωτῆρα καὶ κηδεμόνα ἡμῶν, νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτὸν καὶ παρ' αὐτοῦ νὰ περιμένωμεν τὰ ἀγαθὰ.

Τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἡμῶν μαρτυροῦμεν, ἐὰν τηρῶμεν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο διδάσκει ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων, ὅτι ὅτιδῆποτε καλὸν ἢ κακὸν καὶ ἂν κάμωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς ἀνθρώπους, τοῦτο κάμνομεν εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν. «*Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ ἐποιήσατε*» (1).

Διὰ τοῦτο, ὅστις λέγει ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ συγχρόνως μισεῖ τοὺς ἀνθρώπους, οὗτος ψεύδεται. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης (2).

**23. Ἡ πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπη τοῦ Χριστιανοῦ.**

Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ ἑαυτὸν καὶ σύμφωνα μὲ

(1) Ματθ. 25, 40.

(2) «*Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ ψεύστης ἐστὶ· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακε πᾶς δύναται ἀγαπᾶν;*» Α. Ἰωάν. 4, 20.

«*Ἐν τούτῳ γινώσκωμεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρῶμεν*» Α. Ἰωάν. 5, 2.

τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην νὰ κανονίζῃ καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. «**Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν**».

Ἡ ἀγάπη αὕτη ἀπαιτεῖ :

1. — Νὰ προφυλάττωμεν τὴν ζωὴν μας, δηλαδή νὰ μὴ καταστρέψωμεν οἰκειοθελῶς τὴν ζωὴν μας, νὰ μὴ αὐτοκτονήσωμεν. Ὁ αὐτοκτονῶν περιφρονεῖ τὸ κάλλιστον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχάρισεν ὁ Θεός, δεικνύει ἀχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἁμαρτάνει βαρέως· συγχρόνως ἀδικεῖ καὶ τοὺς οἰκείους του καὶ τὴν πατρίδα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν παρέχει εἰς τοὺς αὐτοκτονοῦντας τὰς ἐπικηδείους τιμὰς.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἠδονὰς, αἱ ὁποῖαι ὑποσκάπτουν τὴν ὑγείαν μας καὶ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸν μαρασμὸν καὶ τὸν θάνατον.

2. — Νὰ προφυλάττωμεν τὴν τιμὴν μας. Δηλαδή νὰ ἀποφεύγωμεν πᾶσαν αἰσχρὰν καὶ ἀνήθικον προᾶξιν, ἣ ὁποία ἀτιμάζει ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν οἰκογένειάν μας. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην, τὰ ὁποῖα καταστρέφουν τὸ καλὸν ὄνομα. Νὰ λέγωμεν σταθερῶς πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ὥστε ὅλοι νὰ μᾶς πιστεύουν, ὅταν λέγωμεν ναὶ ἢ ὄχι καὶ νὰ μὴ ἀναγκαζώμεθα νὰ καταφεύγωμεν εἰς ὄρκους. «**Μὴ ὀμνύετε μήτε τὸν οὐρανὸν μήτε τὴν γῆν μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον· ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ ναί, καὶ τὸ οὐ οὐ**»<sup>(1)</sup>.

3. — Νὰ κάμνωμεν καλὴν χρῆσιν τῶν ἀγαθῶν. Τὰ ὑλικά ἀγαθὰ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ νὰ εὐτυχήσωμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ διὰ νὰ φανῶμεν χρήσιμοι εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ Εὐαγγέλιον ἀπαιτεῖ νὰ ἐργαζώμεθα φιλοπόνως πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν τούτων. Ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τοὺς ἀέργους καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ὀργὴν του ἔδειξεν ὁ Κύριος ἡμῶν εἰς τὴν παραβολὴν τῶν ταλάντων, κατὰ τὴν ὁποίαν στέλλεται εἰς τὸ σκοτόσ τοῦ ἐξώτερον πρὸς αἰῶνιον τιμωρίαν ὁ πονηρὸς καὶ ὀκνη-

(1) Ἰακωβ. 5, 12.

ρός δούλος, ὁ ὁποῖος ἔκρυψε τὸ τάλαντόν του καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐργασθῆ διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ αὐτό.

4.—Περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὕλικά καὶ σωματικά ἀγαθὰ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀγαπῶν τὸν ἑαυτὸν του νὰ φροντίξῃ διὰ τὰ πνευματικά ἀγαθὰ. Εἶναι δὲ πνευματικά ἀγαθὰ ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα κερδίζει τις καὶ σώζει τὴν ψυχὴν του. Ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγει : « *Τί ὀφελεῖται ἄνθρωπος εἶναι τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ ;* » (1)

Διὰ νὰ κερδήσῃ δέ τις τὴν ψυχὴν του, πρέπει νὰ ἔχη σταθεράν καὶ ἀκράδαντον πίστιν εἰς τὰς δογματικὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, νὰ τηρῆ εὐλαβῶς τοὺς τύπους καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐκτελῆ ἀκριβῶς τὰς θείας ἐντολὰς τοῦ ἠθικοῦ Νόμου.

#### 24. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη.

Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ ἀγαπᾷ ὅλους καὶ « *ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους* » (2). Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ἐξαιρέσῃ κανένα ὡς ξένον ἢ ἐχθρόν. Πᾶς ἄνθρωπος ἔχων τὴν ἀνάγκην ἡμῶν εἶναι ὁ πλησίον μας καὶ τοῦτον συνιστᾷ ὁ Κύριος ἡμῶν ν<sup>ο</sup> ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας.

Τοῦτο ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν δι' ἑνὸς ὠραίου παραδείγματος, τῆς παραβολῆς τοῦ Σαμαρείτου. Ἄνθρωπός τις κατερχόμενος ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ περιέπεσεν εἰς ληστὰς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγύμνωσαν καὶ πληγώσαντες τὸν ἀφήκαν ἡμιθανῆ καὶ ἔφυγον. Μετ' ὀλίγον διήλθε διὰ τῆς ὁδοῦ ἱερεὺς τις καὶ ἔπειτα ἓνας λευίτης, ἄνθρωποι δηλαδὴ ἀνήκοντες καὶ οἱ δύο εἰς

(1) Ματθ. 16, 26.

(2) Ματθ. 5, 45.

τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως. Οὗτοι εἶδον τὸν ὁμοεθνή των, ἀλλ' ἀντιπαρῆλθον χωρὶς νὰ τὸν βοηθήσουν. Μετ' ὀλίγον διῆλθε καὶ ἓνας Σαμαρείτης. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεστρέφοντο καὶ ἐμίσουν τοὺς Σαμαρείτας ὡς ἄλλοφύλους καὶ ἄσεβεῖς. Ὁ Σαμαρείτης ὅμως ἐλυπήθη τὸν πληγωμένον, περιποιήθη αὐτόν, τὸν μετέφερεν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν θεραπείαν του.

Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν ἀγάπην ἀνεξαιρέτως εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους· ἐπειδὴ ὅμως μέ τινα πρόσωπα συνδεόμεθα μὲ στενωτέρους δεσμούς, πρὸς αὐτὰ ὀφείλομεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην.

1.— Ὀφείλομεν πρῶτιστα πάντων νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας.

Αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τὴν ζωὴν καὶ φροντίζουν διὰ τὴν ἀνατροφήν ἡμῶν. Ἄνευ αὐτῶν δὲν θὰ ἦμεθα εἰς τὸν κόσμον καὶ δὲν θὰ ἀπελαμβάνομεν τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ.

Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται καθ' ὅλον τὸν βίον μας. Ὅταν εἴμεθα μικροὶ δὲν πρέπει νὰ παρακούωμεν καὶ νὰ πικραίνωμεν αὐτούς· καὶ ὅταν φθάσωμεν εἰς ὄριμον ἡλικίαν, πρέπει πάλιν νὰ τοὺς σεβώμεθα, νὰ συμμορφωνώμεθα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας των, νὰ τοὺς βοηθῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας των καὶ νὰ τοὺς γηροκομῶμεν. Οὕτω θὰ λάβωμεν τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας αὐτῶν, αἱ ὅποιαί θὰ εἶναι στηρίγματα διὰ τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν.

*«Εὐλογία πατρὸς στηρίζει οἴκους τέκνων, κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριξοῖ θεμέλια»*(<sup>1</sup>).

2.— Ὀφείλομεν ἰδιαιτέραν ἀγάπην εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ ὁμοθρήσκους μας.

Μὲ αὐτοὺς ἀνήκομεν εἰς τὴν αὐτὴν πατρίδα, ἀποτελοῦμεν συνήθως ἓν κράτος, ἐπιδιώκομεν κοινούς σκοπούς, ἔχομεν πλεῖστα κοινὰ συμφέροντα. Πλεῖστοι τῶν ἁγίων ἀνδρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας

(1) Σειρ. 3, 9.

διεκρίθησαν ἔκτος τῶν ἄλλων ἀρετῶν καὶ διὰ τὴν φιλοπα-  
τρίαν των.

3.— Ὁφείλομεν ἀγάπην καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς μας. Εἰς τὸν  
κόσμον ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι κακοί, οἱ ὅποιοι μᾶς καταδιώ-  
κουν πολλάκις, μᾶς ἐχθρεύονται καὶ μᾶς βλάπτουν ποικιλοτρό-  
πως. Ἀλέναντι τῆς κακίας αὐτῶν δὲν πρέπει ν' ἀντιτάττωμεν  
καὶ ἡμεῖς κακίαν. Τὴν τιμωρίαν αὐτῶν πρέπει ν' ἀφήνωμεν  
εἰς τὸν Θεόν. Ἡμεῖς ἀπ' ἐναντίας πρέπει καὶ νὰ εὐεργετῶμεν  
αὐτούς. Οὕτω παραγγέλλει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. «*Ἀγαπάτε τοὺς  
ἐχθρούς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς  
ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν  
ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς*» (1).

Γενικῶς ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα, μὲ τὸ ὁποῖον  
διακρίνεται ὁ Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλοδόξους. «*Ἐν τούτῳ  
γνώσονται πάντες ὅτι ἔμοι μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε  
ἐν ἀλλήλοις*» (2).

**23. Ποῖα καθήκοντα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐντολὴν  
τῆς ἀγάπης.**

**α'. Σεβασμὸς τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων.**

Ἡ ἀγάπη ἀπαιτεῖ πρώτιστα πάντων νὰ σεβώμεθα τὴν ζωὴν  
τῶν ἄλλων.

Ὁ Θεὸς παρέχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ζωὴν διὰ νὰ ἀπο-  
λαύσουν τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου καὶ νὰ παρασκευασθοῦν διὰ τὴν  
μέλλουσαν ζωὴν. Ἡμεῖς δὲν δικαιούμεθα νὰ στερήσωμεν τοὺς  
ἄλλους τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ φονεύοντες αὐτούς μὲ οἰονδήποτε τρόπον.  
Ὁ φονεὺς θέτει τὴν ἰδικὴν του θέλησιν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν θέ-  
λησιν τοῦ Θεοῦ. Γίνεται ἀντάρτης κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀμαρ-  
τάνει βαρέως.

(1) Ματθ. 5, 44.

(2) Ἰωάν. 13, 35.

Κάμνει συγχρόνως και μεγίστην ἀδικίαν, διότι στερεῖ τὸν ὅμοιον του τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου· διότι ἐκθέτει εἰς κινδύνους τὰ τέκνα, τοὺς γονεῖς, τοὺς οἰκείους τοῦ φονευθέντος, οἱ ὅποιοι θὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ. Ἀδικεῖ προσέτι και τὴν πατρίδα ὅλην, τὴν ὅποιαν ἠμπορεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ και νὰ ὠφελήσῃ, ὁ φονευόμενος.

Ὁ φόνος συγχωρεῖται μόνον, ὅτανπραχθῇ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἀμύνης και εἰς τοὺς εὐγενεῖς πολέμους περὶ πίστεως και πατρίδος.

### **β'. Σεβασμὸς τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων.**

Ἡ τιμὴ εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου. Χωρὶς αὐτὴν ἡ ζωὴ εἶναι πολλάκις ἀνυπόφορος. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ σεβώμεθα τὴν τιμὴν τῶν ἄλλων. Δηλαδή νὰ ἀποφεύγωμεν

- 1) πᾶσαν αἰσχρὰν και ἀνήθικον πράξιν δυναμένην νὰ προσβάλῃ τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ ἄλλου και νὰ ἀτιμάσῃ αὐτόν·
- 2) πᾶσαν συκοφαντίαν και ἐν γένει κακολογίαν, ἡ ὅποια ἀμαυρῶνει τὸ καλὸν ὄνομα και τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἄλλου και προξενεῖ εἰς αὐτόν ὕλικὰς και ἠθικὰς ζημίας.

Εἶναι ἄξιοι πολλῆς κατακρίσεως ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι μεγαλοποιοῦν τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, ἐκθέτουν αὐτὰ εἰς τοὺς μὴ γνωρίζοντας, δημιουργοῦν πολλάκις διὰ τῆς φαντασίας των και διαδίδουν φανερὰ ἢ ὑπόυλως εἰς βάρος τῶν ἄλλων ψευδῆ και ἀνύπαρκα κακὰ και χαίρουν, ὅταν ὑβρίζονται οἱ ἄλλοι. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα αὐτά, νὰ χαίρῃ ἀπ' ἐναντίας, ὅταν τιμῶνται οἱ ἄλλοι και νὰ συντελῇ και αὐτὸς διὰ νὰ σέβωνται ὅλοι τὴν τιμὴν και τὴν ὑπόληψιν τῶν ὁμοίων του.

### **γ'. Σεβασμὸς τῆς περιουσίας τῶν ἄλλων.**

Ἡ ἀγάπη ἀπαιτεῖ νὰ σεβώμεθα και τὰ ὕλικὰ ἀγαθὰ τῶν

53 - 53-53 - 53 - 53 - 53-53-53-53-53

περὶ ἡμᾶς ἀνθρώπων. Νὰ μὴ κλέπτωμεν καὶ νὰ μὴ καταστρέ-  
φωμεν αὐτά. Ὁ θεῖος νόμος ἀπαγορεύει ὄχι μόνον τὴν κλοπὴν,  
ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ξένης περιουσίας. Ὁ ἐπιθυμῶν  
ξένα ἀγαθὰ λυπεῖται, διότι ἔχουν οἱ ἄλλοι, ὅσα δὲν ἔχει αὐτός,  
εἶναι δηλαδὴ φθονερὸς καὶ πλεονέκτης. Καὶ ὁ φθόνος καὶ ἡ  
πλεονεξία εἶναι μέγιστα κακὰ καὶ ὀδηγοῦν εἰς πλείστας ἁμαρτίας.

### δ'. Ἀγαθοεργία, ἐλεημοσύνη.

Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη ἐκδηλοῦται κυρίως ὡς ἀγα-  
θοεργία, ὡς ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Τὴν ἀρε-  
τὴν αὐτὴν ἀπαιτεῖ μάλιστα πάντων ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ δι' αὐτὴν  
ὑπόσχεται ἀμοιβάς. «*Ἐλεον θλω καὶ οὐ θυσίαν*» (1). «*Ὁ  
ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεῷ*» (2).

Τοῦτο ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν ζωηρότατα εἰς τὴν περι-  
γραφὴν τῆς μελλούσης κρίσεως. Κατὰ τὴν κρίσιν αὐτὴν θὰ  
προσκαλέσῃ εἰς τὴν οὐράνιον του βασιλείαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι  
ἔδωσαν ἄρτον εἰς τὸν πεινῶντα καὶ ὕδωρ εἰς τὸν διψῶντα,  
ἐπεσκέφθησαν ἀρρώστους καὶ φυλακισμένους καὶ περιεποιήθησαν  
ὄρφανους καὶ ξένους. Θὰ παραπέμψῃ δὲ εἰς τὴν αἰώνιον κό-  
λασιν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν σκληροὶ καὶ ἀδιάφοροι πρὸς  
τοὺς πεινῶντας, τοὺς διψῶντας, τοὺς ξένους, τοὺς γυμνοὺς, τοὺς  
ἀσθενεῖς, τοὺς ἐν φυλακῇ. «*Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, οὗτοι αὐ-  
τοὶ ἐλεηθήσονται*» (3).

(1) Ματθ. 9, 13.

(2) Παρ. 19, 19.

(3) Ματθ. 5, 7.

Επιλογος

Επιλογος

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐδιδάχθημεν ἤδη ἀπὸ τῆς «Κατηχήσεως» ἡμῶν τί εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ τί πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ τί νὰ πράττουν οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί.

Εἶδομεν, ὅτι ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶναι σεμνὴ καὶ σοβαρὰ ἀνυψοῦσα τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν Θεόν, φέρουσα ἡμᾶς εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Παναγάρχου Δημιουργοῦ.

Ὅτι αἱ διδασκαλίαι τῆς θρησκείας ἡμῶν περὶ τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς εἶναι θεόπνευστοι. Εἶναι ἀλήθειαι ἀναμφισβήτητοι, ὑψηλαί, προκαλοῦσαι τὸν θαυμασμόν τῶν σοφῶν, ἀπλάϊ καὶ σαφεῖς καταληπταὶ εἰς πάντας.

Ὅτι αἱ ἐντολαὶ καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς εἶναι λογικαί, εὐκολοί, σωτήριοι διὰ πάντας. Δι' αὐτῶν ὁ ἀνθρώπος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ κακὰ ἔνστικτα· ἀποβαίνει ἀγαθὸς καὶ δίκαιος πρὸς τὸν πλησίον, εὐσπλαγχνὸς καὶ ἐλεήμων πρὸς τοὺς δυστυχεῖς, πλήρης ἀγάπης πρὸς πάντα ἐχθρὸν καὶ φίλον. Ἐξασφαλίζει οὕτω τὴν εὐτυχίαν του ἐν τῷ κόσμῳ· συντελεῖ εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἄλλων· παρασκευάζεται διὰ τὴν μέλλουσαν αἰώνιον ζωὴν, γίνεται ἄξιος τῆς οὐρανοῦ βασιλείας.

Εἶναι εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι οἱ πιστεύοντες ἀκραδάντως εἰς τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ πράττοντες σταθερῶς τὰς ἐντολὰς αὐτῆς.

Εἰς τὴν εὐτυχίαν αὐτὴν καλεῖ πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέγων :

*« Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρετε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσεται ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν »<sup>(1)</sup>.*

ΤΕΛΟΣ

(1) Ματθ. 11, 28—30.



## ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

### ΚΑΙΦΑΛΛΙΟΝ Α'. Εἰσαγωγή.

Σελις

|    |                                                                                      |   |
|----|--------------------------------------------------------------------------------------|---|
| 1. | ἽΟρισμὸς τῆς Χριστιανικῆς Κατηχῆσεως                                                 | 3 |
| 2. | ἽΟ ἄνθρωπος εἶναι ὄν θρησκευτικόν.                                                   | 3 |
| 3. | Αἱ σπουδαιότεραι θρησκείαι.                                                          | 4 |
| 4. | ἽΟ Χριστιανισμὸς. ἽΟρθοδοξία. Αἱρέσεις.                                              | 6 |
| 5. | Αἱ πηγαι τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.<br>Α'. ἽΗ ἽΑγία Γραφή. Β'. ἽΗ ἱερὰ παράδοσις. | 7 |

### ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Β'. ἽΗ θεία λατρεία.

|     |                                                                                                                                                             |    |
|-----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 6.  | Πῶς ἔζων και πῶς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν οἱ πρῶτοι χριστιανοί.                                                                                                   | 10 |
| 7.  | ἽΗ προσευχή. ἽΗ Κυριακή προσευχή. ἽΕρμηνεία.                                                                                                                | 12 |
| 8.  | ἽΟ Ναός. Αἱ εἰκόνες.                                                                                                                                        | 15 |
| 9.  | Τελεται και ἀκολουθίαι τῆς ἽΕκκλησίας.                                                                                                                      | 17 |
| 10. | Τὰ Μυστήρια.<br>Α'. Τὸ Βάπτισμα. Β'. Τὸ χρῖσμα. Γ'. ἽΗ εὐχαριστία.<br>ἽΗ θεία λειτουργία. Δ'. ἽΗ Μετάνοια. Ε'. Τὸ εὐχέλαιον. Ϛ'. ἽΟ Γάμος. Ζ'. ἽΗ ἱερωσύνη. | 19 |

### ΚΕΦΑΛΛΙΟΝ Γ'.

#### Τέ πρέπει νὰ πιστεύη ὁ Χριστιανός.

|     |                                                                                                          |    |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 11. | Τὰ δόγματα                                                                                               | 31 |
| 12. | Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.                                                                                 | 31 |
| 13. | ἽΗ Δημιουργία και ἽΗ θεία πρόνοια.                                                                       | 33 |
| 14. | ἽΗ ἽΑγία Τριάς. ἽΙδιότητες τῶν προσώπων τῆς ἽΑγίας Τριάδος.                                              | 34 |
| 15. | ἽΗ θεία ἐνανθρώπησις. α'. Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. β'. ἽΟ ἐπὶ τῆς γῆς βίος και ἽΗ σταύρωσις τοῦ ἽΙησοῦ. | 36 |

|                                                    | Σελίς |
|----------------------------------------------------|-------|
| 16. Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.                     | 38    |
| 17. Ἡ μέλλουσα ζωὴ. Δευτέρα παρουσία. Ἀνταπόδοσις. | 39    |
| 18. Ἡ Ἐκκλησία.                                    | 40    |

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

##### Ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ.

|                                                                                                                                                                                                |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 19. Ἀρετὴ καὶ Κακία.                                                                                                                                                                           | 43 |
| 20. Ἡ βάσις τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.                                                                                                                                                           | 44 |
| 21. Ὁ Δεκάλογος. Ἑρμηνεῖα τοῦ Δεκαλόγου,                                                                                                                                                       | 45 |
| 22. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη.                                                                                                                                                                     | 47 |
| 23. Ἡ πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπη τοῦ χριστιανοῦ.                                                                                                                                                        | 47 |
| 24. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη τοῦ χριστιανοῦ.                                                                                                                                                   | 49 |
| 25. Ποῖα καθήκοντα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης. α΄. Σεβασμὸς τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων. β΄. Σεβασμὸς τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων. γ΄. Σεβασμὸς τῆς περιουσίας τῶν ἄλλων. δ΄. Ἀγαθοεργία. Ἐλεημοσύνη. | 51 |
| 26. Ἐπίλογος.                                                                                                                                                                                  | 54 |





Ὁ καλὸς ποιμὴν.